



Waterschap Rijn en IJssel

Jaarverslaggeving 2017



Waterschap Rijn en IJssel
Postbus 148, 7000 AC Doetinchem
Bezoekadres: Liemersweg 2, 7006 GG Doetinchem
T (0314) 369 369 www.wrij.nl - info@wrij.nl

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Samenvatting jaarverslaggeving 2017	6
Leeswijzer	9
Hoofdstuk 1 Jaarverslag 2017	10
1.1. Ontwikkelingen in 2017	12
1.2. Programma Veiligheid	16
1.3. Programma Watersystemen	26
1.4. Programma Afvalwaterketen	36
1.5. Bedrijfsvoering	42
1.6. Incidentele baten en lasten	54
1.7. Onttrekkingen aan reserves en voorzieningen	54
1.8. Belastingopbrengsten	55
1.9. Weerstandscapaciteit	56
1.10. Financiering	57
1.11. Verbonden partijen	58
1.12. EMU-saldo	61
1.13. Risicomanagement	62
Hoofdstuk 2 Jaarrekening 2017	64
2.1. De exploitatierekening in één oogopslag	66
2.2. Balans	70
2.3. Waarderingsgrondslagen	71
2.4. Toelichting op de balans	74
2.5. Niet uit de balans blijvende verplichtingen en risico's	80
2.6. Exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten	81
2.7. Exploitatierekening naar kostendragers	86
2.8. Exploitatierekening naar programma's	87
2.9. WNT-verantwoording 2017	89
Hoofdstuk 3 Overige gegevens	90
3.1. Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	92
3.2. Vaststellingsbesluit	96
<i>Bijlagen behorende bij de jaarverslaggeving 2017</i>	97



Voorwoord

Voor u ligt de Jaarverslaggeving 2017. Deze draait niet alleen om de cijfers – al zijn die natuurlijk ook belangrijk. Het eerste deel, het jaarverslag, is een terugblik op de ontwikkelingen en de behaalde resultaten van het afgelopen jaar. In het tweede deel, de jaarrekening, vindt u de verantwoording in cijfers.

Dit jaar zijn deze twee delen voor het eerst samen vormgegeven in woord én beeld, zowel offline als online.

De wereld is continu in beweging. De vele informatiestromen en netwerken vragen om slimme samenwerkingen en verbindingen. De manier waarop ons waterschap te werk gaat verandert dus mee.

Op het gebied van veiligheid is dat bijvoorbeeld te zien bij de dijkversterkingsprojecten, die van start zijn gegaan in Pannerden-Loo (Dijkkring 48), Zutphen en Arnhem. Dit gebeurt vanuit het Hoogwaterbeschermingsprogramma, waarvoor we nauw samenwerken met RWS en andere waterschappen, maar ook met de lokale omgeving. Bij onze watersystemen ligt de nadruk op klimaat en schoon water. Ook daarvoor is het essentieel dat we de krachten bundelen met andere partners. Naast het zuiveren van afvalwater wordt het terugwinnen van energie en grondstoffen steeds belangrijker bij de (afval)waterketen. De circulaire economie sluiten wij bij voorkeur in de regio. Zo bouwen we in Zutphen aan een fabriek die een nieuwe grondstof gaat terugwinnen – een wereldprimeur. Ook die staat of valt met de samenwerking in de keten.

Als waterschap kijken wij dus met een duurzame bril naar onze activiteiten, zodat we met onze waterzuiveringen, watersystemen en dijken voorbereid zijn op de toekomst.

Duurzaam zijn is ook onze ambitie in het financiële beleid. Dankzij vele inspanningen en investeringen zijn nagenoeg alle jaardoelen gerealiseerd binnen de daarvoor beschikbare financiële middelen. De jaarrekening 2017 komt uiteindelijk uit op een positief saldo van € 0,548 miljoen. Dit is voornamelijk toe te schrijven aan lagere kapitaallasten en actieve sturing op de overige kosten. Daartegenover staan hogere uitgaven voor kwijtschelding en oninbaarheid.

Al deze ontwikkelingen en activiteiten betekenen nogal wat voor ons waterschap - en daarmee voor onze waterschappers. Intern is onze organisatie hard aan het werk om mee te (kunnen) veranderen. Verder bereiden we ons voor op de implementatie van de Omgevingswet en de wijze waarop we omgaan met informatie in onze I-strategie. Met Waterkracht, het samenwerkingsverband met onze buurwaterschappen, hebben we de kwaliteit van onze bedrijfsvoering verbeterd en onze kwetsbaarheid verminderd.

Water verbindt. En ik ben er trots op dat ons waterschap de verbinding ook het afgelopen jaar weer een stuk verder tot stand heeft weten te brengen.

Namens het college van dijkgraaf en heemraden,

Drs. H. Th. M. (Hein) Pieper



Water verbindt. En ik ben er trots op dat ons waterschap de verbinding ook het afgelopen jaar weer een stuk verder tot stand heeft weten te brengen.

Samenvatting jaarverslaggeving 2017

De jaarverslaggeving bestaat uit het jaarverslag en de jaarrekening. Het college van dijkgraaf en heemraden legt hiermee verantwoording af aan het algemeen bestuur over het afgelopen jaar, over de realisatie van de doelstellingen en maatregelen die in de begroting zijn opgenomen. De verantwoording van de kosten en opbrengsten en de financiële positie van het waterschap zijn daaraan gekoppeld.



Algemeen

Dankzij vele inspanningen en investeringen zijn nagenoeg alle gestelde jaardoelen gerealiseerd binnen de daarvoor beschikbare financiële middelen. De jaarrekening 2017 sluit met een positief resultaat-saldo van € 0,548 mln. In de begroting 2017 was een negatief resultaat geraamd van € 0,037 mln. Derhalve is er sprake van een voordelig resultaat ten opzichte van de begroting van € 0,585 mln. De cijfers over het afgelopen jaar geven aan dat we ten aanzien van de netto-kosten 'in control' zijn. De belangrijkste reden van het per saldo positieve resultaat over 2017 is vooral toe te schrijven aan de lagere kapitaallasten (als gevolg van het één jaar later doorvoeren van de afschrijving op investeringen) en het feit dat er actief is gestuurd op de overige kosten. Daartegenover staan hogere uitgaven voor kwijtschelding en oninbaarheid.

Programma Veiligheid

Op het gebied van waterveiligheid zijn er veel ontwikkelingen. In het kader van de zorgplicht heeft de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) op basis van haar inspectie geoordeeld dat wij 'in control' zijn wat betreft de inrichting en uitvoering van onze zorgplicht primaire waterkeringen. In 2017 is er veel aandacht en energie gestoken in dijkversterkingsprojecten van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP), zoals dijkkring 48, het project RIDS Zutphen, de Rijnkade Arnhem en het innovatieproject langs het Twentekanaal (aanbrengen van zanddicht geotextiel). In het kader van het HWBP werken we op diverse thema's nauw samen met andere waterschappen en Rijkswaterstaat (RWS).

Programma Watersystemen

De beoogde inspanningen van het programma Watersystemen voor 2017 zijn binnen het beschikbare budget uitgevoerd. Naast de reguliere beheertaken lag de focus op de strategisch belangrijke dossiers, zoals de klimaatstrategie, Schoon Water met de bijbehorende wateratlas, de watersysteem perspectieven en de afronding

van de toetsing normering. Deze inspanningen zijn geprogrammeerd op de beleidskalender, de kennisagenda en de uitvoeringsagenda met projecten voor aanpassing van de inrichting, het beheer en het onderhoud. Wij verrichten deze inspanningen, die ook betrekking hebben op duurzaamheid en innovatie, van buiten naar binnen en in samenwerking met onze partners. Dat vraagt onder meer om inzet op beleidsontwikkeling, onderzoek, watersysteemanalyses, gebiedsprocessen, opdrachtverlening, omgevingsmanagement, relatiebeheer, plantoetsing en grondzaken.

Programma Afvalwaterketen

De afvalwaterketen is de laatste jaren sterk in beweging. Het accent ligt – naast het zorgen voor een goed zuiveringsproces – steeds meer op de winning van energie en grondstoffen. Ook is het in de hand houden van kosten goed op gang gekomen, evenals de verduurzaming van de keten door een inzet op samenwerking in de gehele afvalwaterketen. Het waterschap stelt zich in deze ontwikkelingen proactief op, neemt initiatieven waar mogelijk en is voor zowel bedrijfsleven als medeoverheden een gedegen gesprekspartner als het gaat om de verdere ontwikkeling van de waterketen. Duurzaamheid en de bijdrage van het waterschap aan een circulaire economie zijn in het bestuursakkoord benadrukt. Door de kansen hierop ook in de afvalwaterketen verder te benutten werkt het waterschap onder andere mee aan de uitvoering van het Gelders Energie Akkoord en – op landelijk niveau – aan de Energie- en Grondstoffenfabriek.

In 2017 zijn nieuwe technieken verkend om slibhoeveelheden te reduceren en duurzame routes voor de toekomst veilig te stellen. De omvang en het tempo van investeren zijn afhankelijk van technologische ontwikkelingen die momenteel op vele plaatsen in het land worden ingezet. Mede op basis van die ervaringen zet het waterschap businesscases op om te investeren in technieken die zichzelf terugverdienen.

Op de locatie van de Rioolwaterzuiveringsinstallatie (RWZI) Zutphen wordt een Nereda®-zuivering gebouwd om de nieuwe grondstof NEO-alginaat te produceren en industrieel afvalwater voor te zuiveren. De bouw van de Nereda® is in het voorjaar van 2017 van start gegaan. De planning is dat de NEO-alginaat extractie halverwege 2019 gereed is voor de eerste winning.

Financiën 2017

Ten opzichte van de begroting sluit de jaarrekening 2017, vóór verwerking van de mutaties op de reserves, met een positief resultaat van € 0,548 mln. Dit is een voordelig resultaat ten opzichte van de begroting van € 0,585 mln.

In de onderstaande tabel treft u een specificatie aan van de kosten en opbrengsten in 2017, waarbij een vergelijking is gemaakt met de oorspronkelijke begroting en de tussenliggende bestuursrapportage.

Omschrijving	Begroting 2017	Bijgestelde begroting (Burap 2017-2)	bedragen in € 1.000	
			Jaarrekening 2017	Begroting -/- Jaarrekening
Kosten:				
Kapitaalkosten	27.205	26.421	26.237	968
Personeelskosten	22.737	22.752	22.977	-240
Netto overige kosten	35.125	34.359	33.630	1.495
Incidentele baten/lasten	0	388	471	-471
Vrijval voorzieningen	0	0	-135	135
Subtotaal kosten	85.067	83.920	83.180	1.887
Opbrengsten:				
Belastingopbrengsten	86.485	87.257	86.409	76
Kwijtschelding	-1.055	-1.600	-1.677	622
Oninbaar	-400	-700	-1.004	604
Belastingopbrengsten	85.030	84.957	83.728	1.302
Resultaat voor bestemmen	-37	1.037	548	-585
Inzet bestemmingsreserve			115	-115
Toevoegen bestemmingsreserve			-663	663
Resultaat na bestemmen	-37	1.037	0	-37

In hoofdstuk 2 (jaarrekening) lichten we de totstandkoming van het resultaat over 2017 nader toe.

Investeringsvolume 2017 per programma

Voor de onderhanden en nieuwe projecten werken we met een netto-investeringsvolume. De onderstaande tabel geeft de realisatie van dit volume in 2017 weer ten opzichte van de begroting.

(bedragen x € 1.000)

Programma	Begroting 2017 (netto)	Realisatie 2017 (netto)	% realisatie t.o.v. van begroting
Veiligheid (incl. HWBP)	8.210	7.956	97%
Watersysteem	6.000	6.378	106%
Afvalwaterketen	17.500	12.414	71%
Totaal	31.710	26.748	84%
Vaarwegbeheer	0	70	-

**) In de begroting 2017 is geen investeringsbedrag voor Vaarwegbeheer geraamd. De investeringskosten worden gesubsidieerd in de vorm van een jaarlijkse bijdrage in de kapitaallasten. De netto-uitgaven van de projecten Vaarwegbeheer in 2017 zijn afgerond € 0,07 mln. Het betreft hier de renovatie van sluis Doesburg.*

Voor een toelichting verwijzen wij naar de programmaverantwoording in hoofdstuk 1.

Leeswijzer

De jaarverslaggeving bestaat uit drie delen: het Jaarverslag (Hoofdstuk 1), de Jaarrekening (Hoofdstuk 2) en Overige gegevens (Hoofdstuk 3). De overige gegevens bestaat uit de controle verklaring en het vaststellingsbesluit.

A photograph of a body of water with rocks and pink flowers in the foreground. The water is blue and has ripples. The rocks are brown and are partially submerged. The pink flowers are in the foreground, out of focus.

Hoofdstuk 1

Jaarverslag 2017



1.1. Ontwikkelingen in 2017

Hier worden de belangrijkste externe en interne ontwikkelingen vermeld die zich sinds het vaststellen van de begroting 2017 hebben voorgedaan.

Energieneutraal

Op basis van de vastgestelde uitvoeringsstrategie (energieneutraal in 2025) heeft er in 2017 een nadere uitwerking plaatsgevonden. Dit houdt in dat we enerzijds de organisatie inrichten op deze opgave en anderzijds werken aan de nadere uitwerking van de locaties Zutphen en Nieuwgraaf als het gaat om windenergie. Ook de eerste initiatieven voor zonne-energie zijn opgestart. Daarnaast zoeken we actief naar samenwerkingen met andere partijen. Op landelijk niveau loopt een verkenning met het Rijk en de Unie van Waterschappen om te kijken welke bijdrage waterschappen kunnen leveren en op welke wijze het Rijk dit kan ondersteunen en/of versnellen.

Het projectteam windenergie draait vanaf midden 2017 op volle sterkte en het projectteam zon is in het najaar gestart. Per 1 november 2017 is er een manager energietransitie aangesteld.

Klimaatstrategie

Als waterschap staan wij midden in de klimaatontwikkeling: deze raakt alle aspecten van ons werk. Vanuit onze verantwoordelijkheid werken wij aan veilige dijken, een robuust watersysteem en een goede waterkwaliteit. Daarmee dragen we bij aan een klimaatbestendige leefomgeving.

Op landelijk niveau hebben wij met de gemeenten en provincies de investeringsagenda 'Naar een duurzaam Nederland' aangeboden aan het nieuwe kabinet. Een van de hoofdthema's hierin is het werken aan klimaatadaptatie.

Het waterschap heeft een klimaatstrategie opgesteld die op 19 december 2017 is vastgesteld door het algemeen bestuur. Er is gekozen voor een programmatische aanpak die ruimte biedt om slagvaardig aan te haken bij en te anticiperen op klimaatinitiatieven van medeoverheden en derden. Naast maatregelen en onderzoek richt de strategie zich op de positionering die het waterschap kiest in de discussie – het waterschap is immers niet verantwoordelijk voor alle vraagstukken en knelpunten die samenhangen met klimaatverandering.

Vanuit het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie is bepaald dat gemeenten voor 2020 een stresstest gaan uitvoeren om knelpunten en risico's op onder andere wateroverlast in kaart te brengen. In 2017 hebben wij onze taak, rol en positie in de klimaatadaptatie nader bepaald (nota 'Positiebepaling klimaatadaptatie'), zodat onze partners en omgeving weten wat er van ons kan worden verwacht. De klimaatstrategie is zodanig opgebouwd dat zij leidt tot een eerste klimaatprogramma voor de periode 2018-2021.

NEO-alginaat

RWZI's worden omgebouwd tot energie- en grondstoffenfabrieken. Dit wordt gedaan bij grootschalige ingrepen, wanneer hier een positieve businesscase aan ten grondslag ligt. Dergelijke aanpassingen vinden plaats in Zutphen (Nereda® en NEO-alginaatwinning) en zijn voorzien in Nieuwgraaf (Drooginstallatie) en in Holten (het onderzoek naar de potentie van de energiefabriek loopt). De afgelopen periode is er op laboratoriumschaal NEO-alginaat gewonnen. De bouw van de NEO-alginaatextractie

is in voorbereiding en wordt gefaseerd ontwikkeld. De planning is dat de NEO-alginaat extractie halverwege 2019 gereed is voor de eerste winning.

Wij willen ondernemers kansen bieden door onze (technische) voorzieningen als proeftuin aan te bieden. Daarom wordt er gewerkt aan een innovatiewerkplaats op RWZI Nieuwgraaf. Hiervoor hebben we in de afgelopen periode de samenwerking met AVR opgezocht. Het onderzoek ten behoeve van de businesscase CO₂-afvang is bij AVR in een gevorderd stadium.

Informatiemanagement

In 2017 is een drietal trajecten gestart. Het eerste betreft de opzet van de I-strategie. Er worden steeds hogere (wettelijke) eisen gesteld aan de kwaliteit van onze informatie in termen van beschikbaarheid en veiligheid. Daarnaast moet informatie op tal van landelijke en Europese platforms worden aangeboden. Tegelijkertijd gaan de technologische ontwikkelingen heel snel. De I-strategie geeft richting en drukt de ambitie uit op dit terrein. De bovengenoemde ontwikkelingen in combinatie met het feit dat we in Waterkrachtverband al enige jaren actief samenwerken, leiden naar het tweede traject, namelijk het onderzoek naar verdere intensivering van de samenwerking.

Het derde traject betreft digitalisering. Eind november heeft het bureau VKA de BIWA-audit uitgevoerd. Daarin kwamen vooral het beveiligingsbeleid en de borging daarvan in de PDCA aan de orde.

De resultaten van alle trajecten worden begin 2018 verwacht.

Omgevingswet

Er wordt volop gewerkt aan de voorbereidingen op de Omgevingswet, zowel door ons waterschap als door andere overheden. De implementatie van de Omgevingswet heeft in het laatste kwartaal van 2017 een goed vervolg gekregen. In december 2017 is een eerste versie van het implementatieprogramma opgeleverd en aan het college aangeboden. De planning is om de definitieve versie aan het einde van het eerste traject van 2018 gereed te hebben. In de zomer van 2017 heeft de demissionaire minister van Infrastructuur en Milieu aangegeven dat de invoering van de Omgevingswet

wordt uitgesteld, zonder daarvoor een concrete termijn te geven. Het feit dat er met de Wet ook een nieuw digitaal stelsel komt, speelt waarschijnlijk een rol bij dit uitstel. De ontwikkeling van dat stelsel is zeer omvangrijk. Tevens brengt de wet een andere manier van werken met zich mee, zoals de gerichtheid op afstemming en samenwerking met andere overheden. De organisatie wordt voorbereid op deze (cultuur)verandering. Naar verwachting treedt de Omgevingswet in 2021 in werking.

Investeringsagenda

De Unie van Waterschappen heeft samen met IPO en VNG een gezamenlijke investeringsagenda opgesteld voor het vergroten van de duurzaamheid. De decentrale overheden gaan samen met het Rijk bijdragen aan investeringen ten behoeve van energietransitie, klimaatadaptatie en circulaire economie, ieder vanuit de eigen rol, met een gezamenlijke omvang van 28 miljard euro per jaar. Het Rijk wordt onder andere gevraagd om te faciliteren met een transitiefonds voor energie, een betere afstemming van regelgeving op grondstofterugwinning uit afvalwater en de organisatie van uitvoeringskracht en kennisontwikkeling.

Wij streven ernaar om de waterthema's en verbanden met andere opgaven goed bij de politieke partijen naar voren te brengen en hier ook tijdens de komende collegeformaties in ons beheergebied aandacht voor te vragen.

Toetsing ILT

Het ambitiedocument en de eerste veiligheidsrapportage zijn vastgesteld. Het ambitiedocument verwoordt onze ambitie (voor 2020) voor de zorgtaak van de waterkeringen. Daarmee geven we sturing aan de wijze waarop de zorgtaak wordt ingevuld. De jaarlijkse veiligheidsrapportage is een belangrijk tactisch document dat inzicht geeft in de actuele toestand van de keringen en de actuele staat van de organisatie voor de zorgplichtprocessen. Op 29 augustus jl. heeft de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT), de toezichthouder van het ministerie van Infrastructuur en Milieu, de officiële aftrap gegeven van de audits. In het kader van de zorgplicht heeft de Inspectie Leefomgeving en Transport in december 2017 op basis van haar inspectie geoordeeld dat wij 'in control' zijn wat betreft de inrichting en uitvoering van onze zorgplicht primaire waterkeringen. Een resultaat waar we met zijn allen trots op zijn.

Programma Veiligheid

*Kwaliteit van de dijkbewaking
borgen door het 'Opleidings- en
Oefenplan' uit te voeren.*



Programmaverantwoording

1.2. Programma Veiligheid

Het beheergebied van Waterschap Rijn en IJssel wordt door 144 kilometer primaire waterkeringen beschermd tegen rivierwater. Daarnaast zijn er waterkeringen langs regionale wateren en compartimenterende waterkeringen aangewezen. Verder beheert het waterschap de zomerkades langs de grote rivieren.

Doelstelling

De doelstelling voor de waterkeringen is: het wettelijk vereiste veiligheidsniveau realiseren en handhaven.

- Primaire keringen: Wij beheren, onderhouden en verbeteren de primaire waterkeringen overeenkomstig het wettelijk vastgelegde beschermingsniveau. Dit doen we middels een verkenning en uitvoering van versterkingsopgaven, een implementatie van geharmoniseerde bedrijfsprocessen en een verdere voorbereiding op consequenties van de nieuwe normering.
- Regionale keringen: Wij beheren, onderhouden en verbeteren de regionale waterkeringen overeenkomstig het wettelijk vastgelegde beschermingsniveau. Dit doen we door de regionale keringen in stand te houden en het passende beschermingsniveau te verkennen van de kering die Tuindorp beschermt.
- Ruimtelijke inrichting: Ruimtelijke aanpassingen kunnen bijdragen aan het voorkomen van een overstroming of wateroverlast en het beperken van de eventuele gevolgen hiervan. Ook kunnen inwoners, bedrijven, instanties en organisaties vanuit hun eigen situatie een bijdrage leveren aan waterveiligheid. Onze aanpak op dit gebied is om ons verder te oriënteren op de juiste wijze waarop we gemeenten en inwoners kunnen betrekken om het risicobewustzijn voor hoogwater te vergroten.

Focus

- Verbeteropgaven uit de toetsing realiseren en de eerste beoordeling (voorheen: vierde toetsing) voor de primaire keringen voorbereiden en uitvoeren.
- Ons voorbereiden op de gevolgen van nieuwe (gedifferentieerde) normen voor de dijken.
- Geharmoniseerde bedrijfsprocessen implementeren in het kader van de zorgplicht.
- De waterkeringen continu in stand houden middels beheer, onderhoud en vergunningverlening.
- De samenwerking met gebiedspartners versterken door in te spelen op hun initiatieven.
- Onderzoek doen naar de sterkte en risico's van grensoverschrijdende dijkkring 48 (Duitsland).
- Overleg plegen met de riviergemeenten over de uitwerking van het Deltaprogramma.
- Kwaliteit van de dijkbewaking borgen door het 'Opleidings- en Oefenplan' uit te voeren.

Activiteiten in 2017

In 2017 is er specifieke aandacht besteed aan de volgende onderwerpen:

Zorgplicht

- *ILT-audit*

In 2017 zijn het ambitiedocument en de tweede integrale veiligheidsrapportage vastgesteld. Beide documenten vormen een belangrijk kader voor de invulling van de zorgplicht. Het ambitiedocument verwoordt onze ambitie (voor 2020) voor de zorgtaak van de waterkeringen. Daarmee geven we sturing aan de wijze waarop we de zorgtaak invullen. De jaarlijkse veiligheidsrapportage is een belangrijk document dat inzicht geeft in de actuele toestand van de keringen en de actuele staat van de organisatie voor de zorgplichtprocessen.

In augustus heeft de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) de aftrap van de audits gedaan. Het algemene oordeel van de ILT is positief, zowel over onze inrichting als onze uitvoering van de zorgplicht primaire waterkeringen. Het oordeel van de ILT is dat we voor beide onderdelen 'in control' zijn.

- *Beheer & Onderhoudsproject*

Het project 'Beheer en Onderhoudsplan waterkerende kunstwerken' vergt meer werk dan aanvankelijk voorzien. Enerzijds komt dit door de eisen die in het kader van de beoordeling aan de gegevens worden gesteld op basis van de nieuwe normering, anderzijds door een onderschatting van de hoeveelheid werk die komt kijken bij het droogzetten van de kunstwerken.

- *Samenwerking*

Voor meerdere onderdelen binnen de zorgplicht werken we in STOWA-verband samen aan de landelijke doorontwikkeling van het beheer en onderhoud van waterkeringen. De landelijke handreiking voor risicogestuurde inspectie en het onderhoud van waterkeringen zijn hier voorbeelden van, evenals de inspectie van waterkeringen met behulp van drones.

Beoordelen en versterken

- *Beoordelen*

De gegevensverzameling en -bewerking die nodig zijn voor het uitvoeren van de beoordeling van Dijkkring 48-1 zijn in volle gang. Het verzamelen van de gegevens middels grondonderzoeken en metingen verloopt volgens planning. In 2018 starten de berekeningen met het nieuwe Wettelijke Beoordelingsinstrumentarium (WBI). Op het terrein van de beoordeling van onze dijken bundelen we onze kennis onder andere met die van Waterschap Vallei en Veluwe. In het kader van het project Rivier in de Stad (RIDS) Zutphen onderzoeken we in nauwe samenwerking met de ILT de mogelijkheid om Dijkkring 50-2 versneld te beoordelen en aan te melden bij het HWBP, zodat hier subsidie voor kan worden verkregen.

- *Dijkversterkingen HWBP*

Na de afkeuring in 2011 bij Pannerden en bij Loo is ons meest urgente dijkvak in dijkkring 48 versterkt. Het project RIDS Zutphen, waarvoor we nauw samenwerken met de gemeente Zutphen, is in uitvoering. Voor de Rijnkade Arnhem doorlopen we de verkenningfase samen met de omgeving om te komen tot een voorkeursalternatief. In het innovatieproject langs het Twentekanaal dagen we de markt uit om met goed toepasbare uitvoeringsmethodieken te komen voor het aanbrengen van zanddicht geotextiel. Dit project bevindt zich in de realisatiefase.

- *Kennisopbouw en -borging*

De plannen van aanpak zijn gereviewd en op basis daarvan aangepast – met een groot lerend effect voor onze organisatie. De reviews van de HWBP-projecten laten zien dat we flink hebben moeten opschalen wat betreft de kwaliteit van onze Integraal Projectmanagement (IPM)-projectteams.

Het beheergebied van Waterschap Rijn en IJssel wordt door 144 kilometer primaire waterkeringen beschermd tegen rivierwater.



Oefening Deining en Doorbraak



Om kennis op te bouwen en te borgen is er ruimte gemaakt om in meester-gezel-constructies eigen mensen mee op te leiden en te koppelen aan de veelal ingehuurde experts. Deze geven nu invulling aan de diverse IPM-rollen. Met het oog op de toekomst is er daarnaast besloten om de interne formatie structureel uit te breiden voor de lopende projecten. Ook wordt er samen met een organisatieadviesbureau onderzocht welke bredere organisatieontwikkeling er nodig is om gesteld te staan voor de groter wordende versterkingsopgave.

- Samenwerking

Op diverse thema's werken we nauw samen met andere waterschappen en Rijkswaterstaat. We delen kennis en ervaring in Waterkrachtverband, in de HWBP-alliantie en met Waterschap Rivierenland en Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden wanneer het gaat om organisatie- en doorontwikkeling van dijkversterkingstechnieken.

Overige ontwikkelingen

- Het project voor het actualiseren van het beheerregister primaire waterkeringen is afgerond.
- In 2017 heeft de Nederlands-Duitse Arbeitsgruppe Hochwasser samen met de Gelderse Commissie veiligheid grote rivieren een conferentie georganiseerd op het gebied van grensoverschrijdende hoogwaterveiligheid.
- De grondonderzoeken en fysische metingen voor de beoordeling van de primaire keringen verlopen volgens planning. Hiermee worden de gegevens verzameld om in 2018 het dijktraject 48-1 te beoordelen.

Calamiteitenzorg

Doelstelling

Voor een goede crisisbeheersing van een hoogwatersituatie is een 'fitted' crisisorganisatie nodig, die tijdens de crisis in verbinding staat met alle andere betrokken partijen. Daartoe streven we samen met collega-waterschappen en betrokken partijen uniformiteit na in planvorming, maar ook in opleiding, training en oefening. Dit doen we middels voldoende voorbereiding, opleidingen, trainingen en oefeningen, zodat we bij (dreigend) hoogwater gesteld staan.

Ontwikkeling binnen calamiteitenzorg

Om goed voorbereid te zijn op een situatie van extreem hoogwater in de rivieren hebben vijf waterschappen samen met drie veiligheidsregio's, Rijkswaterstaat en het ministerie van Defensie in het najaar van 2017 samengewerkt tijdens de oefening 'Deining en Doorbraak'. Voor het eerst sinds het hoogwater van 1995 werd er op deze grote schaal geoefend met alle betrokken instanties. Veel eigen waterschapsmedewerkers hebben met veel toewijding meegewerkt aan deze grootschalige hoogwateroefening, waarvoor veel landelijke media-aandacht is geweest. De informatie-uitwisseling middels het netcentrische Landelijk Crisis Management Systeem (LCMS) verliep goed.

Om goed voorbereid te zijn op extreem hoogwater, hebben vijf waterschappen, Rijkswaterstaat en het ministerie van Defensie samengewerkt tijdens de oefening 'Deining en Doorbraak'.



Prestatie-indicatoren Waterbeheerplan 2016-2021

Het waterschap bewaakt de realisatie van de doelstellingen van het programma Veiligheid aan de hand van prestatie-indicatoren.

Doelstelling	Indicator	Realisatie 2016	Begroting 2017	Realisatie 2017	Voortgang
voorkomen van overstromingen	1. km's primaire kering die voldoen aan de vigerende norm (totaal 144 km)	135	136	136	😊
	2. km's primaire kering getoetst aan de nieuwe norm (totaal 144 km)	0	n.t.b.	0	😊
	3. km's regionale kering die voldoen aan de vigerende norm (totaal 40 km)	39	39	39	😊
een effectieve crisisorganisatie	4. % van (relevante) criteria uit de landelijke zelftoetsing crisisbeheersing waaraan is voldaan	55	60	80	😊

Toelichting:

- In 2011 zijn alle primaire keringen getoetst aan de normen van de derde toetsronde. 133 kilometer waterkering voldeed aan de normering, maar op meerdere trajecten – met een totale lengte van 11 kilometer – zijn keringen destijds afgekeurd. Enkele trajecten zijn verbeterd, waardoor er momenteel nog 9 kilometer afgekeurd blijft. Na uitvoering van het project 'Ruimte voor de Rivier' wordt inzichtelijk hoeveel daarvan overblijft (een optimistische inschatting is 4,2 kilometer). Alle afgekeurde trajecten zijn aangemeld voor verbetering bij het landelijke programma HWBP. Voor deze trajecten is krediet beschikbaar gesteld. In 2017 is het project Pannerden-Loo (0,6 kilometer) gerealiseerd.

De getallen in de tabel zijn gebaseerd op de oude normering. De vigerende norm is per 1 januari 2017 fundamenteel gewijzigd. We zijn een nieuwe toetsing (door middel van beoordeling) gestart. De eerste beelden zijn dat we voor een forse dijkversterkingsopgave komen te staan.
- Tijdens de komende beoordelingsronden (2017-2023) vindt de eerste landelijke beoordeling van de waterveiligheid plaats volgens de nieuwe norm. In 2050 moeten alle waterkeringen in Nederland aan de nieuwe norm voldoen. De beoordeling is de eerste noodzakelijke stap om tot dijkversterkingen te komen en vormt het voorportaal van het Hoogwaterbeschermingsprogramma. De volgende beoordeling van de dijktrajecten wordt voornamelijk gebaseerd op veiligheidsurgentie. In de periode 2017-2018 starten we met het beoordelen van normtrajecten 48-1, 50-1 en 49-2. Het doel is om in maart 2019 een door de inspectie (ILT) vastgestelde beoordeling van normtraject 48-1 te hebben. Dit is namelijk het meest urgente traject.
- In 2011 zijn ook de regionale keringen getoetst. De toetsing heeft als uitkomst dat 39 van de 40 kilometer aan de normen voldoet. Alleen de kade rond Tuindorp voldoet niet aan de norm van 1/1.250 per jaar. Een dijkversterking zou forse overlast veroorzaken voor de omgeving. Daarom vinden het waterschap en de provincie het verstandig om de laatste ontwikkelingen van het landelijke waterveiligheidsbeleid te projecteren op de situatie van Tuindorp alvorens tot een dijkversterking over te gaan. Samen met de gemeente Rijnwaarden en de provincie is er een onderzoek uitgevoerd. Daarnaast heeft er in maart 2017 een bestuurlijk overleg plaatsgevonden, waarin onder andere de status en de normering zijn besproken.
- De score is het resultaat van de zelftoetsing van onze crisisorganisatie op basis van de lijst 'toetspunten basisvereisten crisisbeheersing'. Waterschap Rijn en IJssel heeft verbeteringen doorgevoerd met betrekking tot informatievoorziening én opleiden, trainen en oefenen. Zo is de pilot netcentrisch werken met het LCMS afgerond en is de oefening Deining en Doorbraak uitgevoerd.



Financieel overzicht

Samengevat ziet de uitvoering er als volgt uit:

Overzicht benutting exploitatiebudget 2017

bedragen x € 1.000

Programma	Begroting 2017	Realisatie 2017	% Realisatie
Veiligheid (incl. HWBP)	5.486	5.306	97%

De onderschrijding is voornamelijk te verklaren door minder uitgaven op de post Begeleiding projecten van derden. Enkele projecten zijn vertraagd en dit heeft geresulteerd in minder advieskosten.

Overzicht realisatie netto-investeringsvolume 2017

(bedragen x € 1.000)

Programma Veiligheid	Begroting 2017 (netto)	Realisatie 2017 (netto)	% realisatie t.o.v. van begroting
Investeringsbedrag (incl. HWBP)	8.210	7.956	
Investeringsbedrag (netto)	8.210	7.956	97%

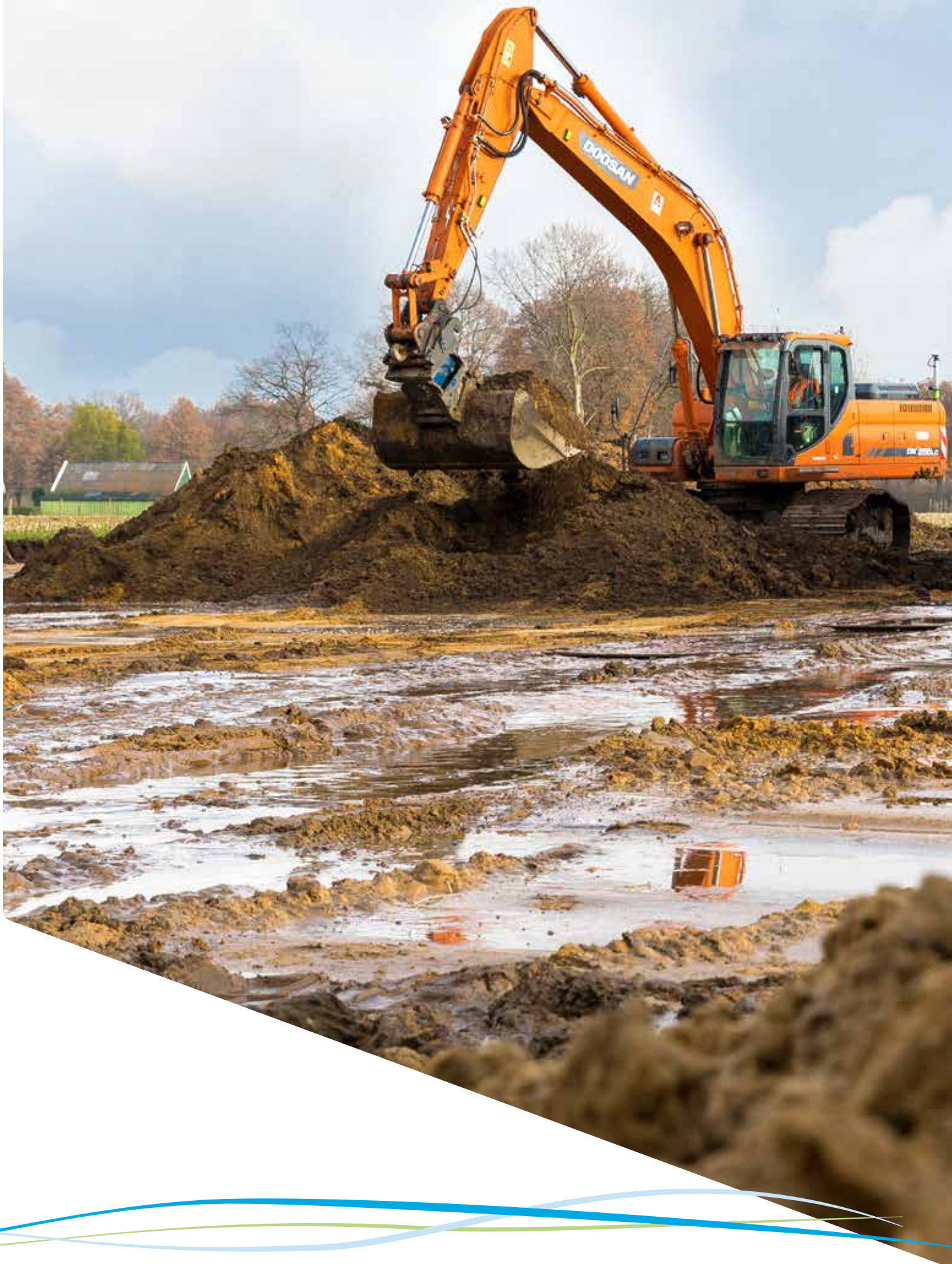
De realisatie van het investeringsvolume van het programma Veiligheid komt uit onder het niveau van de begroting 2017. De onderschrijding wordt veroorzaakt door:

- De beschikking van het Rijk voor het project Rijnkade Arnhem voor de verkenningsfase (inclusief de verrekening van subsidiabele kosten van voorgaande jaren voor dit project);
- De correctie die is toegepast op het thema 'toetsen en versterken' op de reservering 'HWBP voorverkenning 4e toetsronde' voor de komende jaren. In verband met het proces van de beoordeling verwachten we medio 2018 pas te kunnen beginnen met de voorverkenning van normtraject 48-1. Daarnaast is de verwachting dat we meer tijd nodig zullen hebben om de verkenning uit te voeren.

Risico's

Thema	Risico	Gevolg	Beheersmaatregelen	Toelichting
Zorgplicht	<ul style="list-style-type: none"> - Imagoschade - Inefficiënte organisatie 	<ul style="list-style-type: none"> - negatief oordeel veiligheidsrapportage en/ of ILT; - daardoor negatieve berichtgeving. <p>Bureaucratie / gelddruk, zorgplicht schiet doel voorbij</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Intensieve afstemming ILT; - eigen transparante veiligheidsrapportage; - goede afweging Pl's irt inspanning registratie 	<ul style="list-style-type: none"> - Geen (gemeten) vooruitgang in kwaliteit zorgplichttaken - Aantoonbaarheid kwaliteit kost te grote administratieve inspanning
Beoordelen & Versterken	<ul style="list-style-type: none"> - Beoordelingsresultaat vertraagd - Beoordelingsresultaat kwalitatief onvoldoende - Stagnatie dijkverbeteringen - (Gebieds)kennis-opbouw onvoldoende 	<ul style="list-style-type: none"> - later 'op stoom' met berekeningen en proces van afkeuring met ILT; - later starten met dijkversterkingen; - waterveiligheid later op orde. - waterveiligheid verbetert niet. <p>essentiële (gebieds)kennis verdwijnt uit organisatie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Goed aangehaakt blijven bij landelijke gremia; - Tijdige werving & selectie. - Reële planning; - Bewustwording vergroten - goede (strategische) communicatie; - Juist balans in team intern/ extern; - Tijdige werving & selectie - Juist balans in team intern/ extern; 	<ul style="list-style-type: none"> - Instrumentarium niet op tijd gereed; - Krapte op de markt (ingenieursdiensten, grondonderzoek). - Onvoldoende gekwalificeerd personeel / tijdsdruk. - Geen draagvlak voor maatregelen - Organisatie staat niet gesteld voor (grote) opgave - Teveel externe inhuur bij beoordeling en dijkverbeteringsprojecten
Duitsland	Duitse dijken niet veilig genoeg	<ul style="list-style-type: none"> - Waterveiligheids-doelstelling Waterwet niet haalbaar voor ons gebied; - Geen draagvlak voor dijkversterkingsmaatregelen aan Nederlandse zijde; - Doelmatigheid van ons werk staat ter discussie; - Duitse dijken later op hoogte en sterkte. 	<ul style="list-style-type: none"> - Onderzoek Arbeidsgroep afwachten; - handelings perspectieven ontwikkelen - Governance vraagstuk agenderen landelijk niveau; - Politiek bestuurlijke druk - Media zoeken - Voortgang monitoren Duitse dijkbeheer 	<ul style="list-style-type: none"> - Minder strenge normering / rekensystematiek; - Vertraging lopende dijkversterkingsprogramma
Calamiteitenzorg	Niet gesteld staan voor extreme hoogwatergolf	<ul style="list-style-type: none"> - Onvoldoende opgeleide en ervaren mensen; - Werkelijkheid en theorie lopen uit elkaar; - geen opbouw van gebiedskennis tijdens hoogwater; - Geen adequate (bovenregionale) evacuatieplannen; - Onvoldoende aandacht in ruimtelijk plannen voor waterveiligheid 	<ul style="list-style-type: none"> - OTO-plan uitvoeren, evalueren en bijsturen; - Monitoringplan opstellen-wachten op hoogwater; - Veiligheidsregio's en gemeentes structureel en adequaat informeren over de overstromingsrisico's; - Thema via Omgevingswet proces agenderen; - Sturende watertoets 	<ul style="list-style-type: none"> - Onvoldoende aandacht voor OTO; - Te weinig substantiële hoogwaters; - Omgevingspartijen onvoldoende bewust van restrisico's.

Programma Watersystemen





Ons waterwerk is voortdurend in beweging en daarom wordt de kennisbehoefte jaarlijks onderzocht en geprogrammeerd.

”

Programmaverantwoording

1.3. Programma Watersystemen

Doelstelling

Het programma Watersystemen is gericht op de instandhouding van het bestaande watersysteem en de uitvoering van de diverse beleidsopgaven. Hiermee worden twee maatschappelijke doelen gediend. Ten eerste wordt er een veilig en robuust watersysteem geboden dat de risico's voor het gebied ten aanzien van wateroverlast en extreme droogte zoveel mogelijk beperkt, nu en in de toekomst. Ten tweede wordt er een kwaliteitsslag gemaakt, onder meer in waterkwaliteit en ecologie (KRW), peilbeheer (GGOR) en de realisatie van natte ecologische verbindingzones. Daarnaast wordt er onder andere (mede) invulling gegeven aan de (stedelijke én landelijke) recreatieve beleving en cultuurhistorie.

Focus

De accenten in het bestuursakkoord zijn gelegd op de praktische doorwerking van de ontwikkelende kennis en inzichten met betrekking tot de waterkwaliteit en het opvangen van klimaateffecten. Deze kennis en inzichten verwerven we onder meer via pilotprojecten, die we zowel in het landelijke gebied (in samenwerking met landbouw) als het stedelijke gebied (in samenwerking met gemeenten) uitvoeren.

Met het programma leveren we onze bijdrage aan de maatschappelijke meerwaarde. Op het hoogste abstractieniveau gaat het om 'Water en mens in hun element'. Vanuit die bedoeling werken we aan het bereiken van de gewenste effecten in de leefomgeving van onze inwoners.

De strategische thema's zijn:

- De duurzame instandhouding van de watersystemen (het huidige systeem is op orde);
- Schoon watersysteem;
- Klimaatrobuust watersysteem;
- Stedelijk water.

Activiteiten 2017

Beleid en Kennis

- Toetsing Normering

Het project Toetsing Normering is inhoudelijk afgerond. Daarnaast zijn de voorbereidingen gestart van het bestuurlijke traject, waarbij de resultaten van de Toetsing Normering ter visie worden gelegd. Het project heeft veel inzichten gebracht die binnen de organisatie verder dienen te worden opgepakt.

De belangrijkste daarvan zijn:

- De in beeld gebrachte aandachtspunten moeten verder worden uitgewerkt naar maatregelen.
- Het project heeft kennisinzichten gebracht ten aanzien van klimaat, begroeiing en bagger. Enerzijds wordt er bekeken of deze inzichten kunnen worden vertaald naar richtlijnen voor operationeel beheer en onderhoud, anderzijds of dit leidt tot een aanpassing van beleid of aanpak op strategisch niveau (zoals risicogestuurd maaibeheer).
- Voor de gehanteerde modellen zijn veel gegevens gebruikt en toegepast tijdens het onderzoek. De actualisatie van de basisgegevens en de archivering van deze modellen (onder andere voor toekomstig gebruik) vragen nog de nodige inspanning.

- 'Monitoring wateroverlast' moet worden uitgewerkt. Op dit moment kennen we een meetnet van waterstanden en afvoeren en een meldingsstelsel voor wateroverlast. Het is wenselijk om deze twee systemen te integreren en op elkaar af te stemmen, zodat inundaties beter kunnen worden geduid. Zo wordt het mogelijk om niet alleen de oorzaak van een inundatie te achterhalen (korte heftige bui, langdurige bui, onderhoud of inrichting), maar ook om een beeld te krijgen van de maatschappelijke impact ervan (zoals de grootte van de opgetreden schade en verzekeraarbaarheid).

Al met al heeft het project Toetsing Normering veel kennis en inzichten gebracht. Het is zeer wenselijk (c.q. noodzakelijk) dat deze kennis en inzichten worden geborgd. Binnen dit programma wordt ook gekeken naar de impact van de opgedane inzichten op andere thema's (waaronder klimaatstrategie, samenwerking met Duitsland, visie stedelijk waterbeheer en watersysteemprospectieven).

- Kennisagenda

Ons waterwerk is voortdurend in beweging en daarom wordt de kennisbehoefte jaarlijks onderzocht en geprogrammeerd. Waar mogelijk sluiten we bij het vergaren van nieuwe kennis aan bij landelijke onderzoeken (STOWA), andere waterschappen en hogescholen. Ook maken we gebruik van promovendi, trainees, afgestudeerden en stagiairs. Uiteraard is onderzoek een coöperatie van vakspecialisten en collega's met kennis van het gebied, het beheer en het onderhoud.

Uitvoering

- Overdragen van kleine watergangen

Projectmatig werd er uitvoering gegeven aan het overdragen van ongeveer 500 kilometer watergang. De volgende zaken worden nog projectmatig uitgewerkt:

- Tussentijdse en eindevaluatie van het project/proces;
- Aanpassing van het beleid Omvang waterschapsgang;
- Overdracht van de eigen kleine watergangen die nog in eigendom zijn van Waterschap Rijn en IJssel;
- Het informeren en waar nodig handhaven en voorbereiden van aanvragen voor de

herprofilering van kleine watergangen voordat deze van de legger worden verwijderd.

- Samenwerkingsovereenkomst Gelderland (2015-2021)

Binnen de samenwerkingsovereenkomst met de provincie Gelderland (SOK) zijn de projectinitiatieven en verkenningen opgestart. Een aantal projecten is in uitvoering. De provinciale bijdrage is uitgewerkt in een algemene beschikking voor planvoorbereiding. Voor de projectuitvoering worden aanvullende financieringsbronnen benut, zoals POP3- of ZON-middelen. Voor een vijftal POP3-projecten is al een beschikking afgegeven – namelijk Baakse Beek Centrum Vorden, Baakse Beek Batsdijk Kunnerij, Hallerlaak, Osink-Bemersbeek en Optimalisatie watersysteem Lichtenvoorde. Verder is er een opdracht (beschikking met 100% vergoeding) ontvangen voor aanvullende natuurmaatregelen in de projecten Batsdijk-Kunnerij, Hallerlaak en Osink-Bemersbeek. Hierbinnen voeren we tegelijkertijd EVZ en/of klimaatmaatregelen én natuurmaatregelen uit. Eind 2017 is er een Balansdag met de provincie gehouden om de voortgang en samenwerking te evalueren.

- Blauwe knooppunten, 2^e tranche (RWS)

Het recent geactualiseerde Waterakkoord Blauwe Knooppunten regelt voor de 2^e tranche (beleidsperiode tot en met 2021) het vispasseerbaar maken van stuw Doesburg in de Oude IJssel, het gemaal Kandia in de Oude Rijn en de Ruitersbeek (Dierense Hank). In 2016 heeft RWS de financieringstoezegging hiervoor afgegeven. De projecten worden gefaseerd uitgewerkt.

De verkenning naar de optimalisatie van Doesburg is afgerond. In nauw overleg met alle stakeholders is er voor deze vispassage een innovatief ontwerp opgesteld, waarbij ook de ruimtelijke kwaliteit wordt verbeterd. Er zijn mogelijkheden om waterbewustzijn te promoten en om alle facetten van het werk dat het waterschap op deze locatie uitvoert, aan het publiek te tonen. Het uitvoeringskrediet hiervoor is verstrekt en de POP3-uitvoeringssubsidie (100%) is verleend. In 2018 wordt het ontwerp uitgewerkt. Daarnaast wordt de uitvoeringsovereenkomst met RWS voorbereid. De uitvoering start in het eerste trial van 2018. De verkenning naar de optimalisatie van gemaal Kandia wordt in het tweede trial van 2018 opgestart.



De vispassage in de Dierense Hank wordt waarschijnlijk doorgeschoven naar de 3^e tranche in verband met onzekerheden over ruimtelijke ontwikkelingen in de omgeving.

- Baakse Beek

De provincie Gelderland heeft in november 2013 de getekende intentieverklaring Baakse Beek uitgewerkt in een beschikking. Deze beschikking is gedeeltelijk aangepast in overleg met de provincie. De invulling van de beschikking wordt geconcretiseerd binnen het gebiedsproces Baakse Beek-Veengoot. De beschikking kent een maximale cofinanciering van ruim € 1,5 mln.

- Overige subsidies Watersysteem

Naast eerdergenoemde projecten zijn er ook beschikkingen afgegeven voor:



Bedragen in € 1.000

Beschikking	Subsidieplafond	Uitvoeringsperiode
Drietel beekherstelprojecten + natschade Rijnstrangen	€ 3,2 mln.	t/m 31-12-2019
Vispassage stuw Nieuwe Sluis (Schipbeek)	€ 0,15 mln.	t/m 31-12-2017 (uitstel is aangevraagd)

Prestatie-indicatoren Waterbeheerplan 2016-2021

De realisatie van de doelstellingen van het programma Watersystemen wordt bewaakt aan de hand van prestatie-indicatoren.











Waterkwantiteit

Doelstelling	Indicator	Realisatie 2016	Begroting 2017	Realisatie 2017	Voortgang
een doeltreffend en doelmatig waterbeheer gericht op optimaal functiegebruik	1. omvang beheergebied (ha) waarvoor de geplande GGOR-maatregelen zijn uitgevoerd	4.962	8.799	7.979	
realisatie GGOR in natuurgebieden	2. ha's uitvoering hydrologische herstelprojecten waterschap in N2000 gebieden (voor zover door de provincie obstakelvrij gemaakt)	4.962	4.962	4.962	
schade door droogte voorkomen	3. Nog te ontwikkelen PI over voortgang klimaatadaptatiemaatregelen	pm	pm	pm	
voorkomen van wateroverlast en schade	4. % gebied dat voldoet aan regionale normen wateroverlast	pm	pm	pm	

Toelichting:

- GGOR Havikerwaard is in 2017 uitgevoerd. Osink Bemersbeek is in 2017 gestart en wordt in 2018 opgeleverd.
- Geen GGOR-uitvoering in N2000-/PAS-gebieden gepland in 2017.
- In het ZON-programma zijn afspraken gemaakt over de maatregelen die het waterschap (mede)realiseert. Voor Waterschap Rijn en IJssel zijn deze voornamelijk een integraal onderdeel van de uitvoeringsprojecten. Daarom zijn ze losstaand moeilijk te monitoren.
- Deze indicator geeft aan in hoeverre het gebied dat niet voldoet op grond van de 2e toetsing, alsnog gaat voldoen door middel van maatregelen.

Waterkwaliteit

Doelstelling	Indicator	Realisatie 2016	Begroting 2017	Realisatie 2017	Voortgang
een goede ecologische kwaliteit van het oppervlaktewater	5. aantal waterlichamen dat voldoet aan het GEP; waarden/doelen voor de drie biologische groepen (totaal 36 waterlichamen)	1	5	1	
	6. km's waterlichaam / watergang waar de geplande maatregelen zijn uitgevoerd	0	5,3	5,3	
	7. aantal aangelegde vispassages of opgeheven visbarrières	1	1	2	
	8. km's watergangen met functie natte EVZ waar de geplande maatregelen zijn uitgevoerd	0	5,3	5,3	
	9. km's watergangen met functie SED waar de geplande maatregelen zijn uitgevoerd	0	5,3	5,3	
	10. km's watergangen met functie HEN waar de geplande maatregelen zijn uitgevoerd	0	0	2,2	
	11. aantal waterlichamen dat voldoet aan de chemische normen (zowel prioritaire stoffen als 'specifiek verontreinigende stoffen')	0 (13 zonder kobalt en barium)	0(13)	0	
	12. aantal waterlichamen dat voldoet aan de normen voor 'specifiek verontreinigende stoffen'	0	0 (en 13)	0	
	13. aantal waterlichamen dat voldoet aan de normen voor prioritaire stoffen	19	17	36	
een goede specifiek benoemde kwaliteit voor o.a. zwemwater	14. aantal zwemwateren dat voldoet aan de Europese kwaliteitsklasse 'aanvaardbaar'	19	17	18	

Toelichting:

5. De voortgang is gebaseerd op de toetsing aan GEP's die is uitgevoerd in 2016. De actualisatie van de toetsing is in het najaar van 2017 uitgevoerd, waarna in 2018 de indicatoren weer kunnen worden geactualiseerd. Veel waterlichamen verkeren nog in een matige toestand, waardoor de doelstellingen per groep nog niet worden gehaald.
6. In 2017 zijn Baakse Beek, Batsdijk Kunnerij (3,3km) en Centrum Vorden (2,0km) heringericht.
7. In 2017 is één vispassage aangelegd (stuw Horsterkamp in project Baakse Beek, centrum Vorden).
8. In 2017 zijn Baakse Beek, Batsdijk Kunnerij (3,3km) en Centrum Vorden (2,0km) heringericht.
9. In 2017 zijn Baakse Beek, Batsdijk Kunnerij (3,3km) en Centrum Vorden (2,0km) heringericht.
10. In 2017 is GGOR Havikerwaard (2,2km) uitgevoerd.
11. Gebaseerd op de toetsing van medio 2017. Het niet voldoen aan de chemische normen wordt veroorzaakt door normoverschrijdingen van NH₄, Zn, PAK's (Polycyclische Aromatische Koolwaterstoffen), kobalt en barium. Sinds 2016 zijn barium en kobalt opgenomen in het KRW-meetnet in afstemming met Rijn-Oost. Beide laten overschrijdingen zien, met name kobalt. Er zijn geen waterlichamen waarvan noch een enkele prioritaire, noch een enkele specifiek verontreinigende stof normoverschrijdend is. Zonder barium en kobalt zijn er 13 waterlichamen die voldoen aan de normen voor specifiek verontreinigende stoffen. Als er alleen wordt gekeken naar prioritaire stoffen, zijn er 19 waterlichamen zonder normoverschrijdingen. Een methodiek en afspraken over het meenemen van (regionale) achtergrondwaarden voor deze 2 stoffen zijn nog in ontwikkeling. Een mogelijk gevolg hiervan is dat het beeld in de komende jaren wel weer gunstiger is.
12. Gebaseerd op de toetsing van medio 2017. Het niet voldoen aan de chemische normen wordt veroorzaakt door normoverschrijdingen van NH₄, Zn, PAK's en kobalt. Sinds 2016 is kobalt opgenomen in het KRW-meetnet in afstemming met Rijn-Oost. Kobalt laat gebiedsbreed normoverschrijdingen zien. Een methodiek en afspraken over het meenemen van (regionale) achtergrondwaarden voor kobalt zijn nog in ontwikkeling. Een mogelijk gevolg hiervan is dat het beeld in de komende jaren wel weer gunstiger is.
13. Normoverschrijdingen van PAK's die in de toestand van 2016 nog optraden, kwamen in de toestand van 2017 niet meer voor. Vanwege de zeer lage norm voor benzo(ghi)peryleen maakt het al dan niet aantreffen van deze PAK soms net het verschil tussen het al dan niet voldoen aan de norm.
14. De kwaliteit van de zwemwateren is stabiel. Alle zwemwateren voldoen aan de klasse Goed of Uitstekend. Wel worden er de laatste jaren vaker (tijdelijk) waarschuwingborden geplaatst vanwege blauwalgen. In 2017 betrof dit één officieel zwemwater. In 2017 is er één officieel zwemwater vervallen: de Nevelhorst.

Vaarwegbeheer Oude IJssel

In ons beheergebied is de Oude IJssel de enige vaarweg waarvoor de uitvoerende beheerstaak door de provincie Gelderland is gedelegeerd aan het waterschap. De provincie draagt de beheerkosten.

In samenwerking met de gemeente Doetinchem is in 2013/2014 onderzocht of de bediening van de bruggen over de Oude IJssel in de gemeente Doetinchem kon worden geoptimaliseerd. In de definitieve besluitvorming van dit proces is vertraging opgetreden. Naar aanleiding hiervan hebben de provincie Gelderland, de gemeente Doetinchem en het waterschap overleg gepleegd. De partijen werken aan een gezamenlijke onderbouwing van de besluitvorming.

Nevenfuncties van het watersysteem

Cultuurhistorie en recreatief medegebruik

- In de planontwikkeling voor de vispassage Doesburg wordt de ligging van dit historische sluis- en stuwcomplex benadrukt. Het wordt zoveel mogelijk toegankelijk gemaakt en ingericht voor recreatief medegebruik.
- In een werkatelier in het watermuseum Arnhem heeft een aantal partijen onlangs de mogelijkheden verkend om waterbewustzijn te koppelen aan erfgoed en cultuurhistorie. Ons waterschap was hierbij vertegenwoordigd. De mogelijkheden hiertoe lijken ook binnen ons beheergebied rijkelijk aanwezig te zijn. In 2018 worden er suggesties voor (publieks)projecten aangedragen. De Landgoederenzone Graafschap is een concrete optie.
- Wij hebben ook meegedacht in de Gelderse provinciale Agenda Landschap. Dijken en regionale waterlopen zijn hierin geduid als DNA van het landschap. In de agenda wordt de 'Landschapsinclusieve benadering' toegelicht: ruimtelijke ontwikkeling met expliciete aandacht voor het landschap. De agenda is nadrukkelijk een actiedocument en wordt via vier ontwikkelsporen uitgewerkt. Sommige actiepunten raken ons waterschapswerk – wij gaan bouwen aan het Gelderse landschapsnetwerk middels de volgende acties: beken langdurig koesteren en benutten én landgoederen begeleiden bij het zoeken naar nieuwe economische dragers. Deze twee acties komen samen in de Landgoederenzone Graafschap. De provincie is initiatiefnemer van een groot aantal acties, maar vraagt haar partners om ook acties te adopteren. In 2018 wordt de Agenda Landschap verder tot uitvoering gebracht. Hierbij wordt een actieve rol van ons waterschap verwacht.
- Het Werkatelier van de Rijksbouwmeester en het College van Rijksadviseurs heeft de prijsvraag Brood en Spelen geïntroduceerd voor de zandgebieden van Oost- en Zuid-Nederland. "Het hedendaagse Nederlandse landelijke gebied wordt steeds meer gekenmerkt door de harde realiteit van een op industriële leest geschoeide voedselproductie." Daarom participeren de waterschappen Vechtstromen, Vallei & Veluwe, Drents Overijsselse Delta en Rijn en IJssel in de stuurgroep, de projectgroep en de jury. Het is de bedoeling dat gebiedsinitiatieven zich nomineren. In het oostelijke gebied kunnen acht prijswinnende initiatieven worden ondersteund bij de realisatie. Belangrijke criteria zijn vernieuwend denken, innovatie- en coalitiekracht en realisatievermogen.

Internationale samenwerking

Doelstelling (middel)lange termijn

De ontwikkeling van het waterbeheer in opkomende economieën en ontwikkelingslanden stimuleren, waarbij de samenwerking met lokale partners en leren van elkaar vooropstaat.

Deelprogramma waterbeheerplan: samenwerking met internationale partners

Deeltraject: uitvoeren van samenwerkingsprojecten:

- Door middel van enkele werkbezoeken hebben wij een samenwerkingsproject ontwikkeld met partners in Colombia. Dit project wordt de komende jaren uitgevoerd. Verder zijn we als deelnemer toegetreten tot een bestaand project in Mozambique, waarvoor we ons in het bijzonder gaan richten op de samenwerking met de ARA Centro Norte. Beide projecten voeren wij samen met andere waterschappen uit onder de vlag van de Dutch Water Authorities (DWA).
- Het waterschap zendt medewerker(s) uit voor een- of meerdaagse inzet in het buitenland. In 2017 betrof dit een uitzending naar Mali (inspectie van waterzuiveringen) en naar Peru (advisering omtrent waterveiligheid).

Financieel overzicht

Samengevat ziet de uitvoering er als volgt uit:

Overzicht benutting exploitatiebudget 2017

bedragen x € 1.000

Programma	Begroting 2017	Realisatie 2017	% Realisatie
Watersysteem	36.119	35.727	99%

Toelichting:

De onderschrijving ten opzichte van de begroting houdt onder andere verband met inkomsten door verkoop van gronden. In een aantal herinrichtingsprojecten zijn enkele overtollige percelen en overhoekjes verkocht.

Overzicht realisatie netto-investeringsvolume 2017

(bedragen x € 1.000)

Programma Watersysteem	Begroting 2017 (netto)	Realisatie 2017 (netto)	% realisatie t.o.v. van begroting
Investeringsbedrag (incl. verv. Inv)	6.000	6.378	
Investeringsbedrag (netto)	6.000	6.378	106%

Toelichting:

Ten opzichte van de begroting betreft dit een afwijking die verdeeld is over meerdere projecten.

Risico's

Risico	Gevolg	Beheermaatregelen	Toelichting
De afgesproken prestaties binnen de Samenwerkings-overeenkomst 2015-2021 worden niet gerealiseerd.	Cofinanciering van en samenwerking op projecten worden minder.	Tijdig in gesprek treden met de provincie over de stand van zaken en bijsturing.	Door het zicht op voortgang samen met de provincie te bewaken lijkt het gevolg beheersbaar.
POP3-subsidies worden niet gehonoreerd in verband met tendering.	Aanvullende cofinanciering van projecten wordt minder.	POP3-openstellingen zo concreet mogelijk koppelen aan onze eigen opgaven.	Dit verkleint de kans op indiening van projecten die beter zijn dan onze eigen projecten.

Programma Afvalwaterketen





Programmaverantwoording

1.4. Programma Afvalwaterketen

Doelstelling

De afvalwaterketen is de laatste jaren sterk in beweging. Het accent ligt – naast het zorgen voor een goed zuiveringsproces – steeds meer op de winning van energie en grondstoffen. Ook is het in de hand houden van kosten goed op gang gekomen, evenals de verduurzaming van de keten door een inzet op samenwerking in de gehele afvalwaterketen. Het waterschap stelt zich in deze ontwikkelingen proactief op, neemt initiatieven waar mogelijk en is voor zowel bedrijfsleven als medeoverheden een gedegen gesprekspartner als het gaat om de verdere ontwikkeling van de waterketen.

Voor het thema Afvalwaterketen geeft het waterbeheerplan uitwerking aan ons beleid voor:

- De inzameling, het transport en de zuivering van afvalwater;
- Een effectieve en efficiënte (afval)waterketen;
- De winning van energie en grondstoffen.

Duurzaamheid en de bijdrage van het waterschap aan een circulaire economie zijn in het bestuursakkoord benadrukt. Door de kansen hierop ook in de afvalwaterketen verder te benutten werkt het waterschap onder andere mee aan de uitvoering van het Gelders Energie Akkoord en – op landelijk niveau – aan de Energie- en Grondstoffenfabriek.

Focus

In de ontwikkeling van het programma Afvalwaterketen ligt de focus op vijf onderwerpen. Deze zijn ondergebracht in deelprogramma's:

1. Renovatie en vervanging;
2. Emissie-eisen;
3. Slibstrategie;
4. Energie;
5. Grondstoffen.

Activiteiten in 2017

Inzameling, transport en zuivering van afvalwater

Het waterschap transporteert en zuivert afvalwater. Daardoor draagt het bij aan een goede volksgezondheid, een schoon watersysteem en een klimaatbestendige afvalwaterketen.

- Investerings in renovatie en vervanging

Vervangingsinvesteringen hebben tot doel om de zuiveringstechnische werken in goede conditie te houden. Daarmee dienen zij de gewenste operationele doelstellingen op korte en lange termijn te behalen. In 2017 is gewerkt aan de volgende projecten (dit zijn de projecten met de grootste investeringen):

- Procesautomatisering op RWZI's Zutphen, Aalten, Wehl, Ruurlo, Nieuwgraaf en Holten en riool-gemalen;
- Renovaties van elektrische installaties (in combinatie met de uitrol van procesautomatisering);
- Verleggen van persleidingen langs de A12 in verband met de aansluiting op A15 (ViA15);
- Biogasveiligheid.

- Emissie-eisen

Op landelijk niveau zijn 'nieuwe stoffen' in het oppervlaktewater het onderwerp van gesprek. Nieuwe stoffen zijn onder andere medicijnresten, hormoonverstorende stoffen en antibiotica. Ons waterschap legt de focus op het vergroten van kennisnetwerken, maar ook op de deelname aan en uitvoering van pilots voor verwijderingstechnieken. Naast nieuwe stoffen staan nutriënten in het oppervlaktewater onverminderd hoog op de agenda. Kostenintensieve maatregelen met betrekking tot RWZI's worden overwogen als deze beduidend goedkoper zijn of als andere maatregelen onvoldoende bijdragen aan de oplossing van dit probleem. De komende jaren komt er meer duidelijkheid omtrent twee zaken: de opgave om de risico's van nieuwe stoffen in het watersysteem te beperken én het perspectief van de bronmaatregelen. (Zie ook hoofdstuk 1.5.3. Innovatie.)

Effectieve en efficiënte (afval)waterketen

De afgelopen periode is er vanuit het Bestuursakkoord Water gewerkt aan de ambitie om de doelmatigheid in de afvalwaterketen te vergroten. In de praktijk blijkt dat de doelmatigheid van de afvalwaterketen sterk wordt beïnvloed, onder andere door weersextremen en demografische ontwikkelingen. Om op deze ontwikkelingen te kunnen anticiperen stelt het waterschap samen met gemeenten (afval)waterplannen op. Ook wordt er gezocht naar samenwerkingen op het gebied van klimaat en omgevingswet.

- Slibstrategie

Per 1 januari 2019 loopt de samenwerkingsovereenkomst voor de verwerking van slib af. Eind 2016 is er een marktverkenning afgerond en een eerste verkenning voor een inkoopstrategie gedaan. De markt is in de tweede helft van 2017 benaderd door middel van openbare aanbestedingen. Begin 2018 worden er keuzes voorgelegd op basis van het vierluik: de continuïteit van slibafzet waarborgen, bijdragen aan het vergroten van de duurzaamheid, kosten verlagen en innovatiekansen benutten.

In 2017 zijn er nieuwe technieken verkend om slibhoeveelheden te reduceren en duurzame routes voor de toekomst veilig te stellen. De omvang en het tempo van de investeringen hierin zijn afhankelijk van technologische ontwikkelingen die op vele plaatsen in het land worden ingezet. Mede op basis van die ervaringen zet het waterschap businesscases op om te investeren in technieken die zichzelf terugverdienen. Daarvoor is in het afgelopen triaal een pilot opgezet met de innovatieve technologieën Themista® en Ephyra®. Dit wordt in 2018 uitgevoerd.

Winning van energie en grondstoffen

Het waterschap realiseert een duurzame bedrijfsvoering met minimaal gebruik van natuurlijke hulpbronnen door afvalwater te verwaarden met een acceptabele belasting voor milieu en omgeving. Ter invulling hiervan werkt het waterschap met bedrijven en partners aan het winnen van energie en grondstoffen uit afvalwater en andere mogelijke bronnen. Samen met de Gelderse waterschappen leveren wij inbreng in de vorm van voorstellen ten aanzien van energie uit wind, zon en biomassa. Deze betreffen de inzet van de waterketen voor restwarmte en het bredere gebruik van biogas.

- Energieneutraal






In 2017 heeft het waterschap bepaald dat het zich maximaal wil inzetten om in 2025 energieneutraal te zijn. Om dit te bereiken wordt er ingezet op vier sporen: windenergie, zonne-energie, extra energie uit biogas en een verkenning van (en aansluiting op) gebiedsinitiatieven. Naast energieopwekking wordt ook de vermindering van energieverbruik bekeken. De aanpassing van het beluchtingssysteem (voor energiebesparing) in Zutphen is afgerond.

- Grondstoffen

Op het terrein van RWZI Zutphen wordt een Nereda®-zuivering gebouwd om NEO-alginaat te produceren en industrieel afvalwater voor te zuiveren. Het NEO-alginaat wordt vervolgens gewonnen middels extractie. De bouw van de Nereda® is in het voorjaar van 2017 van start gegaan. De planning is dat de extractie halverwege 2019 gereed is voor de eerste winning.

Prestatie-indicatoren Waterbeheerplan 2016-2021

De realisatie van de doelstellingen van het programma Afvalwaterketen wordt bewaakt aan de hand van prestatie-indicatoren.

Doelstelling	Indicator	Realisatie 2016	Begroting 2017	Realisatie 2017	Voortgang
zuiveren afvalwater voor een schoon en gezond watersysteem	1. mate waarin de RWZI's voldoen aan de eisen in de maatwerkvoorschriften (in %)	99	98,5	99,2	
	2. gemiddeld % fosfaatverwijdering RZWI's (gebiedsbreed)	83	75	85	
	3. gemiddeld % stikstofverwijdering RWZI's (gebiedsbreed)	87	85	88,5	
een effectieve en efficiënte (afval)waterketen	4. mate waarin doel uit BAW is bereikt	75	> 80	89	
	5. aantal zuiveringskringen dat gezamenlijk waterketenplan/afvalwaterplan heeft	1,5	1	4,5	
benutten afvalwater t.b.v. een circulaire economie	6. aantal uitgevoerde studies t.a.v. winning grondstoffen en innovaties	-	7	-	

Toelichting:

1.2.3. Zie bijlage Zuiveringsrendementen

- De uitvoering verloopt ruimschoots volgens plan. De uitstekende samenwerking in de verschillende afvalwater teams leidt duidelijk tot steeds minder meerkosten. Veel samenwerkingsplannen zijn nu namelijk ook uitgevoerd of in uitvoering. Daarnaast leiden de innovatieve ontwikkelingen in het dagelijkse beheer van de afvalwaterketen gestaag tot steeds minder meerkosten in het zuiveringsbeheer. Hierbij gaat het even niet over grondstof terugwinning, maar over zaken als energieverbruik en automatisering.
- Deze plannen zijn vastgesteld voor de zuiveringskringen Etten, Varsseveld, Wehl, Zutphen en Nieuwgraaf (het watertakenplan Liemers is de helft van de zuiveringskring Nieuwgraaf). Het plan voor Olburgen is klaar en het waterschap heeft hiermee ingestemd. Binnenkort wordt het door de raden vastgesteld. De plannen voor Haarlo en Ruurlo zijn in ontwikkeling.
- De uitvoering van de studies verloopt voorspoedig en de doelstelling wordt ruimschoots behaald. Het aantal uitgevoerde studies blijkt echter geen relevante indicator te zijn voor de doelstelling om afvalwater te benutten ten behoeve van een circulaire economie. Het is beter om hiervoor de voortgang van de strategische agenda te gebruiken. Daarvoor geven we nu een kwalitatieve beschrijving. Er worden diverse studies uitgevoerd om grondstoffen te winnen uit afvalwater, zodat we invulling kunnen geven aan de circulaire economie. De voortgang ligt op koers. De focus van de strategie voor de winning van grondstoffen ligt op de ontwikkeling van NEO-alginaat. Verschillende studies richten zich op het verbeteren van de samenstelling van deze grondstof. Er wordt in Waterkrachtverband samengewerkt met betrekking tot nieuwe ontwikkelingen op het gebied van grondstoffen. De voorgenomen stappen zijn in dat verband uitgevoerd. Het waterschap participeert in enkele landelijke onderzoeken.

Financieel overzicht

Overzicht benutting exploitatiebudget 2017

bedragen x € 1.000

Programma	Begroting 2017	Realisatie 2017	% Realisatie
Afvalwaterketen	42.314	42.147	100%

Toelichting:

De onderschrijding ten opzichte van de begroting is hoofdzakelijk het gevolg van twee zaken: lagere 'out-of-pocket kosten' van de ondersteunende units en een hogere compostafzet.

Overzicht realisatie netto-investeringsvolume 2017

(bedragen x € 1.000)

Programma Afvalwaterketen	Begroting 2017 (netto)	Realisatie 2017 (netto)	% realisatie t.o.v. van begroting
Investeringsbedrag	17.500	12.414	
Investeringsbedrag (netto)	17.500	12.414	71%

De realisatie van het investeringsvolume van het programma Afvalwaterketen in 2017 bedraagt netto € 12,4 mln. Als gevolg van vertragingen in de uitvoering van de projecten Renovatie 10 rioolgemalen, uitrol Procesautomatisering op rioolgemalen en zuiveringen, NEO-Alginaatwinning en realisatie slibreductietechnieken zijn de benodigde investeringsvolumes hierin verlaagd.

Majeure projecten programma Afvalwaterketen:

- Vervangen van de procesautomatisering op RWZI Zutphen en bijhorende rioolgemalen. Begin 2016 is er krediet aangevraagd voor de vervanging van de procesautomatisering op RWZI Zutphen en de bijhorende gemalen. Deze zuivering is de eerste in een reeks waarvan de procesautomatisering de komende jaren wordt vervangen. Naast de noodzakelijke vervanging wordt er een bijdrage geleverd aan de energiebesparingsdoelstellingen uit het klimaatakkoord (plaatsen bellenbeluchting). Het krediet voor dit project is in maart 2016 beschikbaar gesteld en wordt naar verwachting in 2018 afgerond.
- Doorvoeren van procesautomatisering, E-renovatie en overige aanpassingen bij RWZI Aalten. Met dit project wordt RWZI Aalten voorzien van procesautomatisering. Ook worden er noodzakelijke renovaties aan de elektrische installatie doorgevoerd. Het project wordt naar verwachting in 2018 afgerond.
- Op RWZI's Nieuwgraaf, Ruurlo en Wehl is de voorbereiding op het vervangen van procesautomatisering en noodzakelijke (elektrische) renovaties gestart. Dit project loopt door tot 2020.
- NEO-alginaatwinning Zutphen (Nereda®-voorbehandeling en NEO-alginaatextractie). De Nereda®-zuivering start halverwege 2018 op en de eerste winning van alginaat wordt medio 2019 verwacht.

Risico's

- Energieneutraliteit: de daadwerkelijke financiële planning is onduidelijk. Deze is afhankelijk van vergunningentrajecten en de planning van de toekenning van SDE-subsidies. Daarnaast heeft de mogelijke (mee)financiering door derden invloed op de financiële planning in de meerjarenraming.
- In de programmering is geen ruimte verstrekt voor end-of-pipe oplossingen op RWZI's ten aanzien van nieuwe waterkwaliteitsopgaven.

Een nieuwe werkelijkheid vraagt om een innovatieve aanpak en gedragsverandering. Zij vraagt om handelen: niet alleen denken, maar ook doen.





1.5. Bedrijfsvoering

Efficiencymaatregelen

Veranderopgave watervisie

Ons waterschap ontwikkelt zich stapsgewijs tot een organisatie die effectief opereert in netwerken, weet wat er speelt in de omgeving, luistert, doorvraagt en actief op zoek gaat naar oplossingen. Op bepaalde onderdelen vraagt dit een aanpassing van onze organisatie en om de competenties en vaardigheden die daarvoor nodig zijn. De eerste stappen zijn gezet: de invulling van programmatisch werken is van start gegaan, de werkverdeling van de directie is aangepast en de rol van omgevingsmanager is vormgegeven. Dit alles doen wij op basis van de volgende ontwikkellijnen: programmatisch werken, dienend leiderschap, informatiemanagement, procescompetenties en alliantiemanagement. Hierbij volgen we het concept van de lerende organisatie: we zetten lijnen en doelen uit, proberen deze uit in de praktijk en stellen desgewenst bij. Organisatiebrede communicatie over de veranderopgave vindt plaats via lijncommunicatie en o.a. praatplaten, lunchbijeenkomsten, workshops, dialoogmappen, storytelling, een online platform en een speciale editie van het personeelsmagazine.

Waterkracht (Shared Services)

In 2014 is de bestuursovereenkomst Waterkracht door de vijf deelnemende waterschappen ondertekend. Dit is gedaan vanuit de overtuiging dat wij de kwaliteit van onze bedrijfsvoering kunnen verbeteren, kwetsbaarheden kunnen verminderen en op termijn kosten kunnen besparen door samen te werken in 'shared services'. De beoogde resultaten voor de eerste jaren zijn behaald. In 2017 hebben wij ons gebogen over de mogelijkheden op het gebied van gezamenlijke informatieveiligheid en – wendbaarheid, vergunningverlening voor RWZI's, inkoopprocessen en salarisadministratie. In de loop van de jaren raakt de samenwerking steeds meer 'ingeburgerd'. Op tal van terreinen is er dan sprake van een soort preferent partnerschap.

Allerlei initiatieven op het gebied van kennisuitwisseling en -ontwikkeling komen van onderaf. Deze beperken zich niet altijd tot de eerder afgesproken werkvelden. Wij stimuleren dat en sturen daar niet of nauwelijks op, omdat we erop vertrouwen dat deze initiatieven bijdragen aan de eigen efficiency. Daarnaast identificeren we per werkveld een à twee onderwerpen waarop een veel verdergaande samenwerking mogelijk is. Leidt dit tot een positieve businesscase, dan gaan we over tot implementatie. In die gevallen is de sturing op structuur en resultaat sterk.

Omgevingswet

Doelstellingen begroting 2017

- Voorbereiding op de vereiste informatie-uitwisseling in het kader van de Omgevingswet.

Maatregelen

- Vaststellen of alle informatie die nodig is voor de uitvoering van de Omgevingswet, beschikbaar is voor levering aan het Digitaal Stelsel Omgevingswet;
- Gericht maatregelen treffen om aan de gestelde eisen te voldoen ten aanzien van tijdigheid, vorm en kwaliteit.

In 2017 heeft het accent gelegen op bewustwording en communicatie over de Omgevingswet. Ook lag de focus op het bepalen van ambities en prioriteiten en op het opstellen van een implementatieplan voor de Omgevingswet. De implementatie geschiedt aan de hand van een aantal inhoudelijke thema's:

- Programma- en omgevingsvisies;
- Afgestemde omgevingsvisies en -plannen en verordeningen;
- Een goedlopend Vergunningverlening-, Toezicht- en Handhaving- (VTH-)proces;
- Een correct proces voor de eigen projecten;
- De eigen vergunningen op orde hebben;
- Waterschapsverordening;
- Legger en peilbesluiten;
- Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO).

De daadwerkelijke implementatie is afhankelijk van de nieuw vast te stellen datum van inwerkingtreding. Bovendien hangt het tempo af van onze partners. De focus ligt op samenwerken aan omgevingsvisies. In dat kader is er – zowel op ambtelijk als bestuurlijk niveau – snel en proactief gezocht naar samenwerkingen met provincies en gemeenten. Er is een wateragenda in ontwikkeling om op te nemen in de gemeentelijke omgevingsvisies.

In december 2017 is de 90%-versie van het implementatieprogramma opgeleverd. De thema-verbinders hebben voor ieder individueel thema plannen van aanpak gemaakt en opgeleverd. De planning is om de definitieve versie aan het einde van het eerste triaal van 2018 gereed te hebben.

Innovatie

Innovatie in de organisatie

In 2017 is de werking van het innovatiefonds verlengd tot eind 2018. De innovaties worden zoveel mogelijk aangestuurd via de programmatische aanpak van de programma's Watersysteem, Waterketen en Waterveiligheid en het plan Bedrijfsvoering.

Duurzame energie uit oppervlaktewater

Initiatiefnemers hebben een plan van aanpak gemaakt voor het ontwerpen en uiteindelijk realiseren van een waterkrachtcentrale bij een aantal

stuwen. Voor het uitwerken van deze plannen is er een overeenkomst aangegaan met de initiatiefnemers.

De potentie van warmte en koude in het oppervlaktewater is in kaart gebracht. Er wordt nu een communicatieplan opgesteld om de planeigenaren en gemeenten in kennis te stellen van de winningsmogelijkheden van deze energievorm.

Er wordt nog van gedachten gewisseld over enkele principevragen – en daarmee over de koers die ons waterschap gaat varen met betrekking tot de initiatieven van derden.

Aanpak medicijnresten

Zowel landelijk als bij ons waterschap staat het thema 'schoon water' in de belangstelling. De focus wordt hierbij gelegd op de aanpak van medicijnresten. Op dit moment bepaalt ons waterschap zijn positie met betrekking tot de aanpak in de keten. Onderdeel hiervan zijn een verkenning van en investering in innovatieve monitorings- en zuiveringstechnieken. De subsidieaanvraag voor de pilot met Nijhuis Industries en het Slingeland Ziekenhuis is toegekend. In de pilot doen we onderzoek naar een innovatieve techniek om medicijnresten uit ziekenhuisafvalwater te halen en vergelijken we de businesscase met het zuiveren van medicijnresten op een RWZI.

Samenwerking in Vruchtbare Kringloop Achterhoek en Liemers (VKA)

De agrariërs in de kennisgroep waterkwaliteit krijgen extra begeleiding, die gericht is op een betere grond- en oppervlaktewaterkwaliteit. Zij zijn gestart met het meten van stikstofverliezen op bedrijfsniveau, die ze bepalen met de KringloopWijzer, de nitraat-app en veldmetingen. Het doel is om te laten zien dat de waterkwaliteitsnorm voor stikstof met een goede landbouwpraktijk kan worden gehaald. Er is een drietal onderzoeksprojecten gepland bij agrarische ondernemers in onze regio. Deze betreffen fosfaatverliezen op perceelniveau naar oppervlaktewater, maïsteelt gericht op een behoud van de bodemkwaliteit en het effect van bodemcompost.

Innovatieve aanbesteding

Bij de dijkverbetering van het Twentekanaal Zutphen/Gorssel worden de mogelijkheden

onderzocht met betrekking tot de toepassing van Verticaal Zanddicht Geotextiel (VZG). Dit is een landelijke innovatieve maatregel tegen het faalmechanisme piping. Deze techniek is nog niet helemaal doorontwikkeld. Daarom worden er in het kader van de kennisontwikkeling twee maakbaarheidsproeven uitgevoerd. Deze borgen de kwaliteitscontrole van het aanbrengen van geotextiel en stimuleren de ontwikkeling van een generiek toepasbare aansluiting op andere kunstwerken. De wijze van aanbesteding kan als een procesinnovatie worden beschouwd: marktpartijen worden uitgenodigd om zoveel mogelijk denkracht, creativiteit en innovatie te mobiliseren in de aanbestedingsfase. Om de marktpartijen te stimuleren gaan we werken met inschrijfvergoedingen die 100% subsidiabel zijn binnen het HWBP in verband met de innovatie.

Arnhem Klimaatbestendig

Wij participeren in Arnhem Klimaatbestendig. Via dit platform hebben we meer bekendheid gegeven aan het belang van het klimaatbestendig maken van particuliere en openbare ruimten in Arnhem. Samen met de gemeente Arnhem, waterschap Rivierenland en de provincie heeft ons waterschap een financiële bijdrage geleverd. Deze wordt besteed aan extra communicatiemiddelen om in Arnhem-Noord een impuls te geven aan de 'ontstening' van wateroverlastgevoelige wijken. Zo worden deze wijken onder andere voor Arnhem-Noord aangepakt.

OASE 2017

Een nieuwe werkelijkheid vraagt om een innovatieve aanpak en gedragsverandering. Zij vraagt om handelen: niet alleen denken, maar ook doen. Circa 300 deelnemers – ondernemers, bestuurders, ambtenaren, geïnteresseerde bewoners en studenten – deden op 9 november jl. actief mee aan Oase 2017 in Ulft om nieuwe contacten, kennis en inspiratie op te doen. De hoofdthema's handelden over klimaatadaptatie, energietransitie, de circulaire economie en kennis van ons brein en gedrag.







Informatiemanagement

In 2017 liepen er drie trajecten:

De I-strategie

Er worden steeds hogere (wettelijke) eisen gesteld aan de kwaliteit van onze informatie in termen van beschikbaarheid en veiligheid. Daarnaast moet informatie op tal van landelijke en Europese platforms worden aangeboden. Tegelijkertijd gaan de technologische ontwikkelingen heel snel. De I-strategie geeft richting en drukt de ambitie uit op dit terrein. In overleg met de externe procesbegeleider hebben we dit proces definitief vormgegeven conform de methodiek van Business Transformation Planning. Hierbij wordt speciale aandacht besteed aan het vertalen van de ambities uit onze Watervisie naar bepaalde uitgangspunten. Deze geven richting aan de ontwikkeling van de informatievoorziening van het waterschap voor de komende jaren. In het laatste kwartaal hebben we hard gewerkt aan het opstellen van onze I-strategie. Deze informatiestrategie schetst hoe een versteviging van het informatiemanagement binnen het waterschap kan worden vormgegeven. Ook beschrijft zij de ontwikkelrichting van de informatievoorziening en geeft ze een nadere uitwerking van de digitale verandering. De I-strategie komt begin 2018 in het besluitvormingstraject.

Onderzoek naar verdere intensivering

In combinatie met het feit dat we in Waterkrachtverband al enige jaren actief samenwerken, leiden bovengenoemde ontwikkelingen ertoe dat we een onderzoek starten naar verdere intensivering van de samenwerking. In het kader van het creëren van een integrale digitale (samen)werk(ings)omgeving zijn er in Waterkrachtverband afspraken gemaakt om een Project Start Architectuur (PSA) op te stellen. De PSA beschrijft in globale termen hoe de business-, informatie- en technische architectuur eruit komen te zien. Samen met een Plan van Aanpak vormt de PSA het startdocument voor het project. Deze PSA wordt begin 2018 opgeleverd.

Digitalisering

In het kader van de Wet bescherming persoonsgegevens is een eerste inventarisatie uitgevoerd van de persoonsgegevensverwerkingen die bij Waterschap Rijn en IJssel plaatsvinden. De rol van Functionaris Gegevensbescherming is in Waterkrachtverband opgepakt.

Binnen Waterkracht zijn er afspraken gemaakt in het kader van het voldoen aan het Basisniveau Informatieveiligheid Waterschappen (BIWA). Het doel is dat alle Waterkrachtwaterschappen aan het eind van 2018 BIWA-compliant zijn.

In het licht van de grote digitaliseringsopgave van de waterschappen hebben CBCF, het BKI, HWH, de Unie van Waterschappen en de werkgroep Middelen gezamenlijk het initiatief genomen om een sectorbrede scan op digitalisering te laten uitvoeren. Deze beoogt in beeld te brengen welke opgaven we hebben als sector en hoe we ervoor staan. De sectorscan is uitgevoerd in samenwerking met Het Waterschapshuis. In februari 2018 worden de uitkomsten bekend en kunnen we de status van onze informatieveiligheid bekijken in relatie tot andere waterschappen. Ook zien we dan wat we nog moeten doen om volledig BIWA-compliant te zijn.

Personeelsbeleid

Strategische personeelsplanning

In de afgelopen periode zijn we begonnen de strategische personeelsplanning (SPP) voor het waterschap in beeld te brengen. De watervisie is daarbij een belangrijk uitgangspunt. Hierin zijn onze externe ambities en omgeving geduid. Ook is er in deze visie richting gegeven aan de wijze waarop we werken aan het realiseren van onze ambities.

Strategische personeelsplanning is een cyclisch proces. Het begint met het in kaart brengen van de externe ontwikkelingen. Vervolgens gaat het om de wijze waarop het waterschap daarin een positie wil kiezen, ambities en een strategie bepaalt en dit alles gaat realiseren. Uitgangspunten voor de SPP zijn de Watervisie, het waterbeheerplan en het meerjarige bestuursakkoord van het college. Ook de visie van de Unie van Waterschappen op werken en werkgeven vormt een uitgangspunt. Met strategische personeelsplanning vindt er een continue afstemming plaats tussen de gewenste ontwikkelingsrichting van de organisatie en de kwalitatieve en kwantitatieve bezetting.

Een eerste vertaling van strategische personeelsplanning heeft plaatsgevonden in het formatieplan 2018.

Wet normalisering rechtspositie ambtenaren (WNRA)

Per 1 januari 2020 gaat de Wet normalisering rechtspositie ambtenaren van kracht. Vanaf dat moment moeten de vier overheidswerkgevers (Rijk, gemeenten, provincies en waterschappen) een cao en arbeidsovereenkomsten afsluiten naar burgerlijk recht.

De normalisering past bij de arbeidsverhoudingen van deze tijd. Een arbeidsovereenkomst is een beter uitgangspunt voor vertrouwen en gelijkwaardigheid tussen werkgever en werknemer. De huidige eenzijdige (ambtelijke) aanstelling brengt een ongelijkwaardige relatie met zich mee.

In de periode 2017-2020 zet de sector waterschappen een aantal stappen. Zo dient er aan werkgeverszijde een structuur voor een werkgeversvereniging te worden opgezet. Het is interessant om te bekijken wie er mag en wil deelnemen aan deze vereniging. De contouren voor een cao-agenda moeten worden bepaald. En in samenhang daarmee de onderwerpen die centraal dan wel decentraal worden geregeld. Er worden voorbereidingen getroffen om alle ambtelijke aanstellingen om te zetten in privaatrechtelijke arbeidsovereenkomsten.

Ziekteverzuim 2017 (exclusief zwangerschapsverlof)



Het verzuimpercentage nader bekeken

Met 5,0% valt het ziekteverzuim in het laatste triaal van 2017 lager uit dan in de eerste 2 trialen van 2017 (respectievelijk 5,7% en 5,8%). Het ziekteverzuim over het gehele jaar bedraagt 5,5%.

De verdeling van het totale ziekteverzuimvolume over de verschillende verzuimduurcategorieën is het afgelopen jaar vrij stabiel geweest. Vooral het aandeel langdurend verzuim (>6 weken) is opvallend. Over het afgelopen jaar bedroeg dit circa 62 – 70% ten opzichte van circa 50% in de referentiegroep. Het aandeel langdurig verzuim wordt binnen ons waterschap hoofdzakelijk bepaald door 'harde' fysiek medische gezondheidsproblemen van zeer uiteenlopende aard. In algemene zin is het aandeel werkgerelateerd verzuim binnen deze categorie echter als zeer beperkt te kwalificeren.

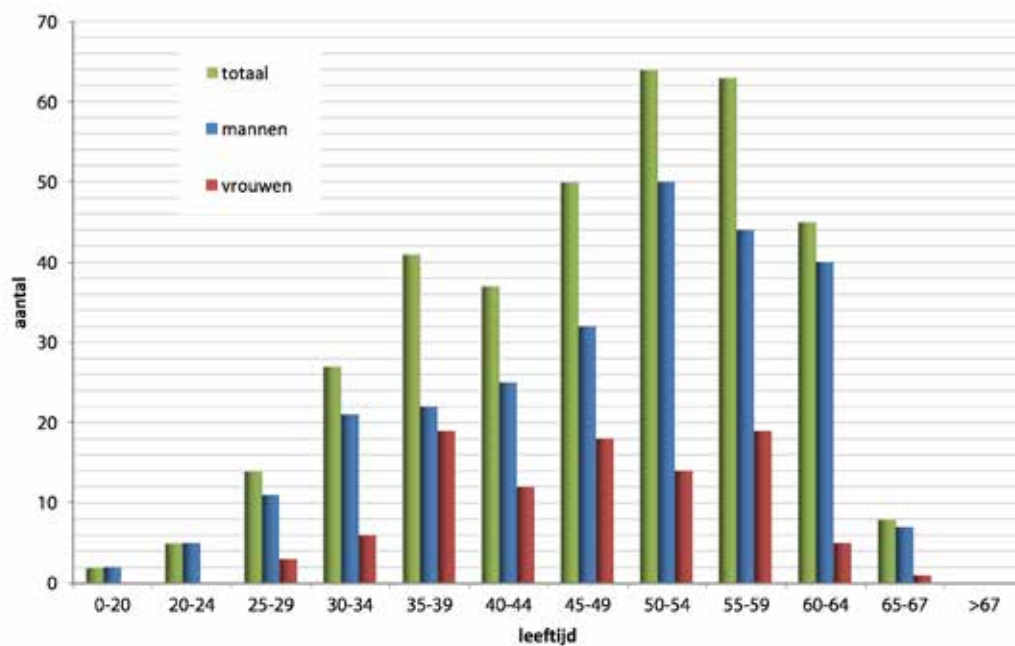
Het percentage nulverzuim betreft het aandeel medewerkers zonder verzuim over een bepaalde periode ten opzichte van het totaal aantal medewerkers. Dit percentage is onder andere gerelateerd aan leeftijdsopbouw, motivatie, betrokkenheid en regelmogelijkheden binnen een organisatie en functie. Opvallend is het hoge percentage nulverzuim (circa 50%) binnen Waterschap Rijn en IJssel ten opzichte van de referentiegroep (circa 30%). Het percentage hoogfrequent verzuim (>4 ziekteverlofaanvragen per jaar) is met circa 4,3% als laag te kenmerken.

Binnen ons waterschap is het ziekteverzuim in de groep medewerkers van 55 jaar en ouder structureel het hoogst. Omdat de leeftijdsopbouw van het medewerkersbestand 'scheef' is (circa 33% is >55 jaar), zal dit aandeel naar verwachting ook structureel en significant blijven bijdragen aan de hoogte van het totale verzuimvolume.

Leeftijdsopbouw personeel ultimo 2017

leeftijdsklassen	Man	Vrouw	Totaal	%
<= 24	7	0	7	2,0%
25 t/m 34	32	9	41	11,5%
35 t/m 44	47	31	78	21,9%
45 t/m 54	82	32	114	32,0%
55 t/m 64	84	24	108	30,3%
65 t/m 67	7	1	8	2,2%
totaal	259	97	356	0,0%
gemiddelde leeftijd	47,8	46,5	47,5	

Grafiek: Leeftijdsopbouw ultimo 2017



Risico's en onzekerheden

In deze paragraaf willen wij zaken bespreken die de realisatie van onze doelen kunnen beïnvloeden, financiële impact kunnen hebben op het lopende jaar of op de middellange termijn kunnen doorwerken.

Met onzekerheden proberen we iets te zeggen over voorspellingen over toekomstige gebeurtenissen, over het onbekende en over grenzen aan de nauwkeurigheid – in tegenstelling tot risico's waarin de onzekere gebeurtenis meetbaar is.

Onzekerheden

- De datum van inwerkingtreding van de Omgevingswet is uitgesteld. De nieuwe datum van inwerkingtreding is nog niet bekend. Door een ander kasritme kan dit invloed hebben op het investeringsvolume per jaar.
- Er is nog niets bekend over de uitkomsten van de sectorscan, de uit te werken I-strategie en de verkenning van de eventuele samenwerking in Waterkrachtverband. Dit betekent dat er nog geen concrete financiële invulling is – noch nu, noch op de lange termijn.
- Het is onbekend of de cijfers omtrent de inkomsten GBLT volledig betrouwbaar zijn. De onderdelen oninbaarheid en kwijtschelding zorgen voor een grote mate van onzekerheid.
- De vloerconstructie van het kantoor van Waterschap Rijn en IJssel zorgt voor enige onzekerheid. In opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken inventariseren alle gemeenten in Nederland momenteel of er zogenaamde bollenplaatvloeren binnen hun gemeentegebouwen staan. Dit type vloer is een breedplaatvloer waarin kunststof bollen zijn verwerkt, waardoor de betonvloer minder beton bevat en aanzienlijk minder weegt. In mei stortte een parkeergarage in aanbouw op Eindhoven Airport in, omdat er sprake was van een constructiefout in de aangebrachte bollenplaatvloeren. Ook in ons gebouw in Doetinchem is zo'n bollenplaatvloerconstructie toegepast. Daarom zijn we half oktober 2017 een onderzoek gestart naar de constructie van onze vloeren. Daarbij volgen we het stappenplan van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Begin 2018 hebben we een conceptrapport ontvangen van ingenieursbedrijf ABT. Uit de fysieke inspectie en berekeningen blijkt dat er geen sprake is van een risico voor het pand als geheel. Wel zijn er in het pand enkele specifieke plekken die in theorie niet aan de geldende normen voldoen bij de huidige belasting. Dit wil niet zeggen dat deze plekken onveilig zijn: het pand heeft zich immers al 9 jaar bewezen. Wel moeten deze plekken worden versterkt. Hiervoor zijn meerdere oplossingen voorhanden. In het huidige stadium kunnen daar nog geen kosten aan worden verbonden.

Risico's

- We laten de cao-onderhandelingen hier niet onvermeld. Er zijn voorbereidingen getroffen voor een cao-bod van 3% structureel en respectievelijk € 1.000 en € 500 eenmalig. Deze eenmalige uitkeringen zijn eveneens goed voor een stijging van 3%. Omdat het eenmalige bod van € 1.000 betrekking heeft op het jaar 2017, wordt er een voorziening getroffen van circa € 0,367 mln. ten laste van het boekjaar 2017. De bonden hebben het openingsbod overigens van de hand gewezen.

Prestatie indicatoren energie

Indicator	Realisatie 2016	Begroting 2017	Realisatie 2017	Voortgang
a. % eigen energie opgewekt	21	27	20	☹
b. % energie bespaard	11	44,5	15	☹

Toelichting:

De getallen voor energieopwekking en energiebesparing zoals in de begroting 2017 zijn opgenomen zijn niet correct. De doelen van het Klimaatakkoord die we voor de korte termijn nastreven zijn 40% duurzame opwekking en 30% energie-efficiënter in 2020. Ons energieverbruik is afhankelijk van de omstandigheden waarin we werken: zo zijn onder andere de hydrologische omstandigheden van belang of onze pompen harder of zachter moeten werken.

a. De duurzame opwekking in 2017 is 20,2% van ons energieverbruik. Omdat op de zuivering Etten in 2017 aanpassingen zijn doorgevoerd aan de biogasinstallatie is de biogasproductie tijdelijk buiten bedrijf geweest. Door hogere rendementen op de andere drie biogas locaties is de totale productie van biogas toegenomen ten opzichte van 2016. In 2017 is ook meer biogas geleverd aan derden (doorlevering van biogas telt niet mee voor onze doelstelling van duurzame opwekking). Het percentage eigen energie opgewekt is gedaald ten opzichte van 2016 omdat de toename van doorlevering groter is dan de toename van biogasproductie.

In de uitvoeringsstrategie energieneutraliteit wordt ingezet op uitbreiding van de huidige biogasopwekking en inzet op windenergie en zonneenergie. De voorbereiding van deze projecten is volop aan de gang om uiterlijk in 2025 energieneutraal te zijn. 100% van ons energiegebruik is dan duurzaam opgewekt. De doelstelling van het klimaatakkoord (40% opwekking duurzame energie in 2020) is niet haalbaar gezien de doorlooptijd van vergunningstrategieën.

b. In het Energie Efficiencyplan 2017-2020 zijn maatregelen opgenomen die jaarlijks gemiddeld 2% energie-efficiency gaan opleveren. Ten opzichte van 2016 is de energiebesparing verbeterd. Een deel is afkomstig van het operationeel worden van de bellenbeluchting op de RWZI Zutphen. Daarnaast was het elektriciteitsgebruik van de kwantiteitsgemalen in 2017 lager, zijn de slibtransporten zuiver in brandstofverbruik geworden, zien we een stijging in het OV gebruik en heeft een aanpassing van het luchtbehandelingssysteem van ons kantoor geleid tot een lager gasverbruik.

Lopende bezwaarprocedures

Wanneer een burger het niet eens is met een beschikking van een bestuursorgaan, kan deze daartegen bezwaar aantekenen bij het orgaan dat die beschikking heeft genomen. Het bestuursorgaan neemt vervolgens een beslissing over de bezwaren, indachtig het ingekomen advies van de bezwarencommissie. In 2017 zijn er zeven nieuwe procedures aanhangig gemaakt. Aan het begin van dat jaar waren er nog drie in behandeling. Een daarvan is ingetrokken, een is op grond van de doorzendplicht doorgestuurd naar de rechtbank en een is niet ontvankelijk verklaard. In zes procedures is er uitspraak gedaan en één procedure was op 31 december 2017 nog in behandeling. Voorts zijn er nog vijf procedures die dateren van 2014. Deze hebben te maken met Rijnstrangen en worden aangehouden totdat de rechtbank uitspraak heeft gedaan in de beroepen van zeven appellanten die rechtstreeks naar de rechtbank zijn doorgegaan.

Subsidies algemeen

In de onderstaande tabel geven wij inzicht in de algemene subsidies die door het waterschap zijn verstrekt in 2017.

(bedragen in € 1.000)

Omschrijving	Realisatie 2017
algemene subsidies (afgerond)	117

Het betreft:

- Subsidieverlening in de vorm van een jaarlijkse exploitatiebijdrage aan het Watermuseum (€ 100.000);
- Subsidie aan de World Fish Migration Foundation van € 4.500 voor de realisatie van Wereld Vismigratiedag;
- Bijdrage in de kosten voor het onderhoud van waterpartijen, geschonken aan de stichting 'De tuin van Sjeff' te Velp (€ 1.000);
- Subsidie aan de Stichting RAVON (Reptielen Amfibieën Vissen Onderzoek Nederland) van € 1.000 ten behoeve van haar jaarlijkse Vissenweekend, dat in 2017 mede in ons beheergebied werd georganiseerd;
- Bijdrage van € 10.000 aan het Prins Bernhard Cultuurfonds voor het in 2016 opgerichte Gelderse Waterschapsfonds, van waaruit verschillende initiatieven op het gebied van water financieel worden ondersteund en gestimuleerd.



Verplichte paragrafen

Het Waterschapsbesluit bepaalt dat in het jaarverslag en de jaarrekening verplichte paragrafen worden opgenomen. Tevens worden de opbrengsten van de waterschapsbelastingen verantwoord.

1.6. Incidentele baten en lasten

Dit punt betreft de overdracht van drie bruggen, de overdracht van twee wegen en de verkoop van gronden.

Incidentele lasten

Bruggen

Het college van dijkgraaf en heemraden heeft in de vergadering van 11 april 2017 ingestemd met de overdracht van drie bruggen aan de gemeente Lochem. Het betreft de bruggen in de Kapperallee, de Binnenweg en de Landbrug, die allemaal lopen over het Afleidingskanaal van de Berkel.

Wegen

Er worden twee wegen overgedragen aan een gemeente in ons werkgebied. Deze vervullen geen functie meer voor de uitvoering van de taken van ons waterschap. De gemeente ontvangt van het waterschap een bijdrage voor de kosten die zij na de eigendomsoverdracht moet maken voor het achterstallige onderhoud.

Incidentele baten

Verkoop van gronden

In een aantal herinrichtingsprojecten zijn enkele overtollige percelen en overhoekjes verkocht. De opbrengst hiervan wordt hier als een incidentele bate verantwoord.

1.7. Onttrekkingen aan reserves en voorzieningen

Bestemmingsreserve innovatiefonds

Op 20 maart 2008 heeft het algemeen bestuur besloten om een deel van de algemene reserve te gebruiken voor het vormen van een innovatiefonds. Dit geeft het waterschap meer mogelijkheden om nieuwe technieken te onderzoeken, waarmee we tot betere resultaten kunnen komen in combinatie met kostenbeheersing. In 2017 zijn hieruit meerdere innovatieprojecten gefinancierd. Drie grote projecten zijn:

- Project Vruchtbare Kringloop Achterhoek;
- Inzet ten behoeve van NEO-alginaat;
- Pilot Verwijdering medicijnresten.

Bestemmingsreserve 'Educatie is beleven'

Op 1 juli 2010 heeft het algemeen bestuur besloten om een deel van de algemene reserve te gebruiken voor het uitvoeren van het plan 'Educatie is beleven'. In 2017 zijn er geen projecten gefinancierd uit deze bestemmingsreserve.

Bestemmingsreserve 'Duurzaam Financieel Beleid'

Op 4 juli 2017 heeft het algemeen bestuur besloten om een eventueel positief exploitatieresultaat per taak te storten in een nieuw te vormen bestemmingsreserve 'Duurzaam Financieel Beleid'. Het doel van deze bestemmingsreserve is het afbouwen van de schuldpositie.

Voorziening overdracht bruggen Lochem

Zie hoofdstuk 1.6. (pagina 54).

Voorziening cao waterschappen 2017

Zie hoofdstuk 1.5. (pagina 51 - Risico's).

1.8. Belastingopbrengsten

Kostentoerekening per waterschapstaak

Alle kosten en opbrengsten van het waterschap worden toegerekend aan de reglementaire taken.

Met ingang van 2009 (nieuwe Waterschapswet) zijn dat er twee:

- Zuiveringsbeheer;
- Watersysteembeheer.

Onder het zuiveringsbeheer vallen de kosten die worden gemaakt voor het transport, het zuiveren van afvalwater en de verwerking van slib. Onder het watersysteembeheer vallen de kosten die te maken hebben met de waterkwantiteit, de waterkering en het kwaliteitsbeheer van oppervlaktewater. Het vaarwegbeheer is geen reglementaire waterschapstaak. De provincie Gelderland heeft het beheer van de Oude IJssel opgedragen aan Waterschap Rijn en IJssel en draagt daarom de nettokosten.

Kostentoedelingsverordening

Met de invoering van de Waterschapswet zijn er vanaf 1 januari 2009 nieuwe regels van kracht voor het vaststellen van de bijdragen in de watersysteembeheerkosten die de diverse categorieën belanghebbenden doen. In de wet is tevens opgenomen dat er eens in de vijf jaar een herberekening moet plaatsvinden van de waardeverhouding binnen watersysteembeheer. De laatst vastgestelde kosten-toedelingsverordening dateert van 5 november 2014.

In de vergadering van het algemeen bestuur van 5 juli 2016 is besloten om de kostentoedeling voor de taak watersysteembeheer met ingang van 1 januari 2017 te wijzigen. Er is wettelijk vastgelegd op welke wijze de kosten van het watersysteembeheer aan de categorieën belanghebbenden worden toegeedeeld.

Er kan sprake zijn van scheefgroei in de bijdragen in de kosten van de categorieën binnen het watersysteembeheer. Het wijzigen van de kostentoedeling is een middel om deze eventuele scheefgroei te corrigeren. De waardeverhouding – met 1 januari 2015 als peildatum – tussen ongebouwde zaken, gebouwde onroerende zaken en natuurterreinen is veranderd. Naast deze waardeverhouding is ook de oppervlakte per (sub)categorie opnieuw berekend. Het algemeen bestuur heeft het kostenaandeel voor de categorie ingezetenen vastgesteld op 37%. Dit is een bestuurlijke keuze die gevolgen heeft voor de bijdragen van alle categorieën. Door dit besluit dient de kostentoedelingsverordening opnieuw te worden vastgesteld.

Op 8 november 2016 heeft het algemeen bestuur de kostentoedelingsverordening Waterschap Rijn en IJssel 2017 goedgekeurd. Op 18 november 2016 heeft het college van Gedeputeerde Staten van Gelderland goedkeuring verleend aan de kostentoedelingsverordening. Het waterschap heeft de kostentoedelingsverordening 2017 bekendgemaakt, waardoor de wettelijke afhandelingen tijdig voor 1 januari 2017 hebben plaatsgevonden.

Belastingopbrengsten 2017

Door de Wet modernisering waterschapsbestel zijn er per 1 januari 2009 drie heffingen:

- Zuiveringsheffing;
- Watersysteemheffing;
- Verontreinigingsheffing.

Met de opbrengst van de zuiveringsheffing betalen we de kosten voor het zuiveren van het afvalwater van woningen en bedrijven. Dit wordt via de gemeentelijke riolering op de zuiveringsinstallaties van ons waterschap gebracht.

Met de watersysteemheffing bekostigen we de waterkeringszorg, het waterkwantiteitsbeheer en het passieve waterkwaliteitsbeheer (baggeren, monitoren van de waterkwaliteit, etc.). Naast de zuiveringsheffing en de watersysteemheffing innen we een verontreinigingsheffing voor lozingen die direct op oppervlaktewater plaatsvinden.

De begrote belastingopbrengst over 2017 bedroeg € 86,485 mln., terwijl de werkelijke belastingopbrengst € 86,409 mln. is. Een lagere opbrengst van € 0,076 mln.

Voor een nadere toelichting op de ontwikkelingen van belastingopbrengsten verwijzen wij naar hoofdstuk 2 (jaarrekening).

1.9. Weerstandscapaciteit

Weerstandscapaciteit is de reserve die wordt ingezet om niet-structurele financiële tegenvallers op te vangen, zodat het waterschap zijn taken ongestoord kan voortzetten. De Waterschapswet heeft een analyse van de weerstandscapaciteit verplicht gesteld met ingang van 2009.

Het Nederlands Adviesbureau voor Risicomanagement (NAR) hanteert gradaties voor de hoogte van het weerstandsvermogen. De reserve boven de benodigde weerstandscapaciteit is vrij aanwendbaar en wordt bijvoorbeeld ingezet voor niet-structurele uitgaven of tariefegalisatie. De tarieven van Waterschap Rijn en IJssel bevinden zich nog niet op kostendekkend niveau. Tot dat niveau is bereikt, is de vrij inzetbare reserve nodig om het negatieve resultaat te egaliseren.

De minimaal benodigde weerstandscapaciteit voor 2017 bedroeg afgerond € 2,700 mln. In de onderstaande tabel is de benodigde weerstandscapaciteit per waterschapstaak weergegeven.

Bedragen in € 1.000

Omschrijving	Zuiveringsbeheer	Watersysteembeheer	Totaal
Weerstandscapaciteit 2017	1.224	1.450	2.674

1.10. Financiering

Op 22 november 2011 heeft het algemeen bestuur een nieuw 'Treasurystatuut van Waterschap Rijn en IJssel' vastgesteld. Dit was noodzakelijk door wetwijzigingen tussen 2001 en 2011. Na 2001 zijn de Wet financiering decentrale overheden (Wet fido), de Regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden (Ruddo) en de Waterschapswet gewijzigd.

Al deze wetten hebben invloed op het financiële beleid en het beheer ten aanzien van financiering. Hierin zijn de afspraken vastgelegd over de wijze waarop financieringsactiviteiten binnen de organisatie plaatsvinden. Het statuut beoogt hiermee het financieringsbeleid transparant te maken, waarbij de risico's worden beheerst binnen de vastgestelde kaders.

Duurzaam financieel beleid

De laatste jaren is er vanuit wet- en regelgeving meer aandacht voor de ontwikkeling van schulden bij decentrale overheden. Ook het Bestuursakkoord 2015-2019 van Waterschap Rijn en IJssel schenkt aandacht aan onze schuldenlast met de zinsnede: 'Financiële meevallers komen in de eerste plaats ten goede aan de verlaging van onze schuldenlast.'

In de bestuursvergadering van 4 juli 2017 heeft ons algemeen bestuur ingestemd met het voorstel 'Duurzaam financieel beleid'. Hierin is afgesproken om onze schuldquote in de komende jaren af te bouwen tot een aanvaardbaar niveau ten opzichte van de begroting (250% in 2026). Hierdoor behouden we als organisatie flexibiliteit in onze begroting en beperken we de afschrijvingslasten en het renterisico. Om dit te realiseren worden voorstellen uitgewerkt die gericht zijn op het aanpassen van ons afschrijvings- en activeringsbeleid.

Uitgevoerde transacties in 2017

Op 15 maart 2016 heeft het algemeen bestuur mandaat verleend aan het college van dijkgraaf en heemraden om de vervallen vaste geldleningen van 2016 t/m 2023 met een bedrag van € 208,500 mln. te herfinancieren met een uitgestelde stortingsdatum. In december 2016 zijn de te herfinancieren leningen van 2016 t/m 2019 afgesloten voor een bedrag van € 104,000 mln. Voor het resterende deel van het verkregen mandaat met een totaalbedrag van € 104,500 mln. zijn er begin 2017 leningen afgesloten die een gemiddelde looptijd van 40 jaar hebben. Het gemiddelde rentepercentage van deze afgesloten leningen bedraagt 2,00%.

Financieringsbehoefte

Ook de kasgeldlimiet wordt aangewend om de vaste activa te financieren.

Externe toetsing door de toezichthouder

De provincie Gelderland is door de Wet financiering decentrale overheden (Wet fido) aangewezen als toezichthouder. Zij toetst of het waterschap voldoet aan de normen in deze wet. Hierbij zijn twee wettelijke normen te onderscheiden: de kasgeldlimiet en de renterisiconorm.

Kasgeldlimiet en renterisiconorm

De wettelijke kasgeldlimiet bepaalt hoeveel er maximaal mag worden gefinancierd met kort geld. De norm is uitgedrukt in een percentage van het kostentotaal van de begroting. Voor waterschappen is dit 23%. De kasgeldlimiet voor ons waterschap bedroeg in 2017 € 20,578 mln.

Op 31 december 2017 is er in totaal € 25,692 mln. via kort geld gefinancierd. In 2018 zijn deze kortlopende leningen omgezet naar langlopende leningen, waarbij invulling wordt gegeven aan de renterisiconorm. Deze beoogt dat een zodanige opbouw van de leningenportefeuille tot stand komt dat het renterisico voor renteaanpassing en herfinanciering in voldoende mate is beperkt. De renterisiconorm is berekend en bedraagt 30% van het begrotingstotaal van 2017. De renterisiconorm voor ons waterschap bedroeg € 27,842 mln. In 2017 is € 26,379 mln. afgelost.

1.11. Verbonden partijen

Door middel van verbonden partijen kunnen (beleids)voornemens van het waterschap tot uitvoering worden gebracht. In verband met bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen en de risico's die daarmee verband kunnen houden, moet in de jaarstukken een paragraaf worden opgenomen die aandacht besteedt aan de verbonden partijen. 'Een verbonden partij is een rechtspersoon, waarin het waterschap een bestuurlijk en een financieel belang heeft.'

De volgende rechtspersonen kunnen worden aangemerkt als verbonden partij:

AQUALYSIS

Vestigingsplaats	Zwolle	
Doelstelling	Aqualysis is een waterlaboratorium dat zich richt op chemisch, hydrobiologisch en bacteriologisch onderzoek.	
Ontwikkelingen	Aqualysis heeft zich in 2017 gericht op de herhuisvestingsopgave. In de tweede helft van 2017 is de voorbereiding op de bouwactiviteiten gestart. Het streven is om het uitgebreide pand in de loop van 2018 op te leveren. De hydrobiologen zijn sinds medio 2017 ondergebracht in een tijdelijk onderkomen.	
Financiële bijdrage	De hoogte van de bijdrage wordt jaarlijks bepaald op basis van de werkelijk afgenomen diensten, uitgedrukt in ILOW-punten.	
Risico	Het jaarresultaat wordt verrekend met de deelnemende partijen. Ons aandeel is verwerkt in de jaarrekening 2017.	
Financieel belang	Geen.	
Bestuurlijk belang	Het bestuur van Aqualysis bestaat uit vijf bestuursleden. Elk bestuurslid vertegenwoordigt een deelnemend waterschap.	
Financiële gegevens	Resultaat 2017	De rekening sluit met een positief resultaat van € 416.045. In 2017 is de bijdrage van het waterschap in totaal € 667.413.

EUREGIO

Vestigingsplaats	Gronau (D)
Doelstelling	De EUREGIO heeft als taak om de regionale grensoverschrijdende samenwerking van zijn leden te bevorderen, ondersteunen en coördineren.
Ontwikkelingen	Per 1 januari 2016 is het gemeenschappelijk grensoverschrijdend openbaar lichaam EUREGIO in een nieuwe rechtsvorm opgericht.
Financiële bijdrage	De bijdrage van ons waterschap bedraagt € 9.000 per jaar.
Risico	Geen.
Financieel belang	Geen.
Bestuurlijk belang	De EUREGIO heeft twee bestuurslagen: een algemeen bestuur en een raad. De EUREGIO-Raad bestaat uit 84 vertegenwoordigers, 42 uit Duitsland en 42 uit Nederland. Ons waterschap heeft twee bestuursleden voorgedragen als leden van het algemeen bestuur. Daarnaast is een van de twee bestuursleden (onze dijkgraaf) voorgedragen als lid van de EUREGIO-Raad.
Financiële gegevens	N.v.t.

Waterstromen B.V.

Vestigingsplaats	Lochem															
Doelstelling	Op 30 september 1999 heeft het algemeen bestuur besloten om Waterstromen B.V. op te richten met als doel het ondernemen van activiteiten die niet tot de kernactiviteiten van het waterschap behoren. Waterstromen B.V. voert marktactiviteiten uit op het gebied van afvalwaterzuivering.															
Ontwikkelingen	De financiële positie van Waterstromen B.V. is ten opzichte van 2016 verbeterd. Met name de korte en langlopende schulden zijn gedaald met € 1,403 mln. ten opzichte van 2016.															
Financiële bijdrage	Zie 'Financieel belang'.															
Risico	Het aandelenkapitaal bedraagt per 31 december 2017 ad € 9,0 mln.															
Financieel belang	Het waterschap is enig aandeelhouder.															
Financiële gegevens	<table><thead><tr><th><i>Bedragen in € 1.000</i></th><th><i>1 januari 2017</i></th><th><i>31 december 2017</i></th></tr></thead><tbody><tr><td>Eigen vermogen</td><td>€ 11.775</td><td>€ 11.768</td></tr><tr><td>Kortlopende schulden</td><td>€ 3.639</td><td>€ 3.041</td></tr><tr><td>Langlopende schulden</td><td>€ 1.006</td><td>€ 201</td></tr><tr><td>Totaal vreemd vermogen</td><td>€ 4.645</td><td>€ 3.242</td></tr></tbody></table>	<i>Bedragen in € 1.000</i>	<i>1 januari 2017</i>	<i>31 december 2017</i>	Eigen vermogen	€ 11.775	€ 11.768	Kortlopende schulden	€ 3.639	€ 3.041	Langlopende schulden	€ 1.006	€ 201	Totaal vreemd vermogen	€ 4.645	€ 3.242
<i>Bedragen in € 1.000</i>	<i>1 januari 2017</i>	<i>31 december 2017</i>														
Eigen vermogen	€ 11.775	€ 11.768														
Kortlopende schulden	€ 3.639	€ 3.041														
Langlopende schulden	€ 1.006	€ 201														
Totaal vreemd vermogen	€ 4.645	€ 3.242														
	Resultaat 2017	€ 293														

Gemeenschappelijk Belastingkantoor Lococensus – Tricijn (GBLT)

Vestigingsplaats	Zwolle		
Doelstelling	GBLT, opgericht per 1 januari 2011, heft en int waterschapsbelastingen en gemeentelijke belastingen voor zes waterschappen en vier gemeenten. Voor deze gemeenten geeft GBLT ook uitvoering aan de Wet WOZ. Uitgangspunt daarbij is de hoogste kwaliteit, tegen zo laag mogelijke kosten.		
Ontwikkelingen	De organisatie had in 2017 de focus liggen op het verbeteren van de interne beheersing. Er zijn extra werkzaamheden verricht op reductie van oude openstaande vorderingen en bezwaren. Dit heeft geresulteerd in aanvullende belastinginkomsten. Keerzijde hiervan is dat de bedragen aan oninbaarheid en kwijtschelding ook zijn toegenomen. GBLT stuurt de komende tijden aan op kwaliteitsverbetering. Daarnaast zijn in 2017 vordering gemaakt met het programma Gegevensbeheer en de aansluiting op basisadministraties. De organisatie moet kennisintensiever worden, met het accent op gegevensanalyse en informatiemanagement.		
Financiële bijdrage	Elke deelnemer betaalt de voor het jaar verschuldigde algemene en bijzondere bijdragen op basis van de begroting van GBLT. De bijdrage van ons waterschap aan GBLT in 2017 bedroeg € 2,12 mln.		
Risico	Het positieve jaarresultaat 2017 ad. € 1.415.797 wordt verrekend met de deelnemende partijen. Ons aandeel is verwerkt in de jaarrekening 2017. Over 2017 ontvangen we € 256.583 terug van onze betaalde bijdrage.		
Financieel belang	Geen		
Bestuurlijk belang	Het algemeen bestuur is het hoogste besluitvormend orgaan van GBLT. De bestuursleden zijn allen afgevaardigden van de vijf waterschappen en zes gemeenten.		
Financiële gegevens	<i>Bedragen in € 1.000</i>	<i>1 januari 2017</i>	<i>31 december 2017</i>
	Vaste passiva	€ 3.012	€ 1.996
	Vlottende passiva	€ 9.495	€ 6.476
	<i>Totaal</i>	€ 3.639	€ 3.041
	Vaste passiva	€ 1.829	€ 7.000
	Vlottende passiva	€ 10.678	€ 6.476
	Resultaat 2017		€ 1.416

Het Waterschapshuis (HWH)

Vestigingsplaats	Amersfoort		
Doelstelling	Het Waterschapshuis heeft de taak om als ondersteunende organisatie en aankoopcentrale te fungeren voor de waterschappen. Daarmee dient het bij te dragen aan de verbetering van informatie- en bedrijfsprocessen om de kwaliteit en efficiëntie van de taakuitvoering door de waterschappen te bevorderen.		
Ontwikkelingen	In 2017 is het waterschap Hunze en Aa's opnieuw deelnemer geworden in de Gemeenschappelijke regeling Het Waterschapshuis. Een tussentijdse evaluatie van HWH 2.0 is uitgevoerd in het eerste kwartaal. In de tweede helft van het jaar is het koersplan 'Wijzer naar 2020' opgeleverd. Naast de focus op flexibilisering is er – in het kader van Kennis en verbinden – aandacht geweest voor de samenwerking met het I-Platform en de verbinding met de kernactiviteiten van de waterschappen. De professionalisering van de ondersteunende diensten binnen HWH is opgepakt, evenals waterschapsbrede onderwerpen zoals informatieveiligheid en privacy.		
Financiële bijdrage	De deelnemers betalen de instandhoudingskosten voor Het Waterschapshuis. De kostenverdeelsleutel voor de instandhoudingskosten ligt vast in de bijdrageverordening. Over 2017 wordt € 2,899 mln. verrekend met de deelnemers middels een teruggave op hun bijdrage.		
Risico	Het risico beperkt zich tot de kosten van de producten waaraan het waterschap deelneemt en de kosten van de bedrijfsvoering.		
Financieel belang	Geen		
Financiële gegevens		<i>1 januari 2017</i>	<i>31 december 2017</i>
	Vaste passiva	€ 0,414 mln.	€ 0,632 mln.
	Vlottende passiva	€ 9,212 mln.	€ 10,727 mln.
	Resultaat 2017		€ 0,000 mln.

1.12. EMU-saldo

Ter bescherming van de euro is in het 'EU-stabiliteitspact' onder andere vastgelegd dat het EMU- (Europese Monetaire Unie-)tekort van een lidstaat niet meer dan 3% van het Bruto Binnenlands Product (BBP) mag bedragen. Er is sprake van een EMU-tekort als de uitgaven van de overheid in een jaar de inkomsten van dat jaar overstijgen.

Het gaat om het totaal van de gehele overheid. De decentrale overheden vallen hier dus ook onder. In Nederland mogen decentrale overheden in principe geen groter tekort dan 0,5% van het BBP hebben. Voor waterschappen geldt een percentage van 0,05%.

bedragen in € 1.000

EMU-saldo	Rekening 2017	Begroting 2017
1. EMU/exploitatiesaldo	548	-37
2. Invloed investeringen (zie staat vaste activa)		
-/- netto-investeringsuitgaven	26.818	31.710
+ afschrijvingen	17.165	18.071
3. Invloed voorzieningen (zie staat van reserves en voorzieningen)		
+ toevoegingen aan voorzieningen t.l.v. exploitatie	819	
-/- betaling rechtstreeks uit voorzieningen	555	300
EMU-saldo	-8.841	-13.976
EMU-saldo normering	-11.000	-11.000

Het waterschap blijft onder de vastgestelde EMU-referentiewaarde.

1.13. Risicomanagement

Er is steeds meer aandacht voor risicobeheersing. Dit werkt door in de organisatie. Het directieteam bespreekt de resultaten van een eerste verkenning om vervolgens gezamenlijk de scope, focus en toon van het implementatietraject te bepalen. Risicomanagement is een organisatiebreed onderwerp dat ook is benoemd in het kader van strategische personeelsplanning. Het kent vele invalshoeken: van zorgplicht, regelgeving en certificeringen tot organisatieontwikkelingen en operationele processen. In onze benadering staat de balans tussen risicobeheersing en ondernemerschap centraal. Ook het managementteam wordt actief betrokken bij het implementatietraject.

In de bestuurlijke informatievoorziening worden naast financiële risico's ook bestuurlijke en bedrijfsrisico's onderkend (politieke risico's, imagoschade, juridische aspecten en informatieveiligheid).

Risicobeheer

Het waterschap loopt een aantal risico's op onverzekerde en onverzekerbare schades, zoals bij overstromingen, droogte en het uitvallen van RWZI's. Zulke risico's behoren tot de normale taakuitoefening. Deze zijn opgenomen in de minimaal benodigde weerstandscapaciteit.

In de afgelopen jaren heeft het waterschap veel vooruitgang geboekt wat betreft risicobeheersing. We hebben onder andere energie gestoken in de verbetering van het systeem voor het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen en een adequate verzekeringsportefeuille. Bovendien voldoet het waterschap aan de regels van 'good governance' en is er gewerkt aan de verbijzonderde interne controle.

Tevens zijn de meeste processen en procedures vastgelegd. Onderdelen van ons waterschap zijn hiervoor gecertificeerd. De verschillende processen zijn op elkaar afgestemd, waardoor risicobeheersing sterk is verbeterd.



Kerngegevens 2017

Algemeen	
Inwoners	Circa 650.000
Gemiddeld aantal inwoners per km ²	333
Oppervlakte met de bodemgesteldheid: • Zandgrond: 66%; • Kleigrond: 24%; • Veengrond: 2%; • Overig: 8%.	Circa 195.000 ha
Inliggende gemeenten	22
Provincies	2
Reglementaire taken	2
Gedelegeerde taken door de provincie	1
Medewerkers	356
Formatie	334,9 FTE
Bestuur	
Leden algemeen bestuur	30
Heemraden	4
Vergaderingen algemeen bestuur	6
Infobijeenkomsten algemeen bestuur	10
Vergaderingen college van dijkgraaf en heemraden	24
Zuiveringsbeheer	
Rioolwaterzuiveringsinstallaties	13
Persleidingen	ca. 435 km
Gemalen	129
Te zuiveren afvalwater per jaar	Circa 66.000.000 m ³
Hoeveelheid slib per jaar	50.700 ton
Watersysteem	
Land	193.050 ha
Water	1.950 ha
Zwemwaterlocaties	17
Stedelijk gebied	23.500 ha
Hoofdwaterlopen	4.022 km
Gemalen	67
Stuwen	1.867
Primaire keringen	144 km
Regionale en overige niet-primaire keringen	89 km
Financieel 2017	
Belastingopbrengst	€ 86,409 mln.
Jaarresultaat	Positief € 0,548 mln.
Balanstotaal	€ 390,676 mln.
Investeringsvolume	€ 26,818 mln.

Hoofdstuk 2

Jaarrekening 2017





2.1. De exploitatierekening in één oogopslag

In de jaarrekening zijn de financiële gegevens van Waterschap Rijn en IJssel opgenomen. De exploitatie voor bestemmen over het jaar 2017 sluit met een positief resultaat van € 0,548 mln. Hiervan komt € 0,115 mln. ten laste van de bestemmingsreserve innovatiefonds. Het resterende bedrag van € 0,663 mln. wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Duurzaam Financieel Beleid.

Omschrijving	bedragen in € 1.000	
	Rekening 2017	Begroting 2017
Waterzuivering	42.147	43.361
Watersysteem	41.033	41.705
Netto kosten	83.180	85.066
Waterzuivering	42.647	44.358
Watersysteem	41.081	40.671
Netto belastingopbrengsten	83.728	85.029
Waterzuivering	500	997
Watersysteem	48	-1.034
Resultaat voor bestemmen	548	-37
Waterzuivering	53	
Watersysteem	62	
Inzet bestemmingreserve	115	0
Waterzuivering	-553	
Watersysteem	-110	
Toevoeging bestemmingsreserve	-663	0
Resultaat na bestemmen	0	-37

Het resultaat voor bestemmen is € 0,585 mln. hoger dan begroot. In onderstaande tabel worden de afwijkingen per kostengroep weergegeven.

bedragen in € 1.000

Omschrijving	Begroting 2017	Bijgestelde begroting (Burap 2017-2)	Jaarrekening 2017	Begroting -/- Jaarrekening
Kosten:				
Kapitaalkosten	27.205	26.421	26.237	968
Personeelskosten	22.737	22.752	22.977	-240
Netto overige kosten	35.125	34.359	33.630	1.495
Incidentele baten/lasten	0	388	471	-471
Vrijval voorzieningen	0	0	-135	135
Subtotaal kosten	85.067	83.920	83.180	1.887
Opbrengsten:				
Belastingopbrengsten	86.485	87.257	86.409	76
Kwijtschelding	-1.055	-1.600	-1.677	622
Oninbaar	-400	-700	-1.004	604
Belastingopbrengsten	85.030	84.957	83.728	1.302
Resultaat voor bestemmen	-37	1.037	548	-585
Inzet bestemmingsreserve			115	-115
Toevoegen bestemmingsreserve			-663	663
Resultaat na bestemmen	-37	1.037	0	-37

Uit de bovenstaande tabel blijkt dat de cijfers over het afgelopen jaar 'in control' zijn ten aanzien van de kosten. Het positieve resultaat over 2017 is vooral toe te schrijven aan het actief sturen op de netto overige kosten. De belangrijkste afwijkingen ten opzichte van de begroting zijn:

Kapitaalkosten

Conform het besluit van het algemeen bestuur van 4 juli jl. wordt de afschrijving op investeringen een jaar later doorgevoerd. Dit leidt tot een voordeel op de kapitaallasten in 2017.

Netto overige kosten

- Lagere kosten voor zuiveringsbeheer: naar verwachting is de Nereda® halverwege 2018 operationeel en de NEO-alginaatwinning halverwege 2019. Deze meevaller is ook het gevolg van minder vervuilingseenheden van een grote industriële lozer;
- Lagere uitgaven in verband met de garantieregeling (anti-afhaaksubsidie);
- Lagere energiekosten door een lagere inkoop van electriciteit;
- Lagere lasten ten behoeve van de ondersteuning van de organisatieontwikkeling en procesondersteuning voor vergunningverlening en handhaving;
- Binnen de facilitaire dienst zijn enkele activiteiten op het gebied van huisvesting gunstiger uitgevallen dan gedacht. Het gaat hier om onderhoud en facilitaire adviesdiensten, uitstel van werkzaamheden en lagere onderhoudskosten aan dienstwoningen én lagere adviesdiensten voor inkoop en postbehandeling.
- De eindafrekening met GBLT is gunstiger uitgevallen dan geraamd.

Incidentele baten en lasten

Het betreft hier de overdracht van drie bruggen, de overdracht van twee wegen en de verkoop van gronden. Zie hoofdstuk 1.6.

Kwijtschelding

De kosten van kwijtschelding is ondanks het economische herstel toegenomen. Een van de oorzaken van de toename is het verwerken van oude openstaande vorderingen, welke deels in aanmerking komen voor kwijtscheldingsverzoeken.

Oninbaarheid

Voor 2017 heeft GBLT extra werkzaamheden uitgevoerd die gericht waren op het verwerken van oude openstaande vorderingen. Hiervan blijkt een gedeelte niet meer inbaar te zijn.

Voor een verdere toelichting verwijzen we u naar paragraaf 2.6.

Tarieven:

Zuiveringsheffing

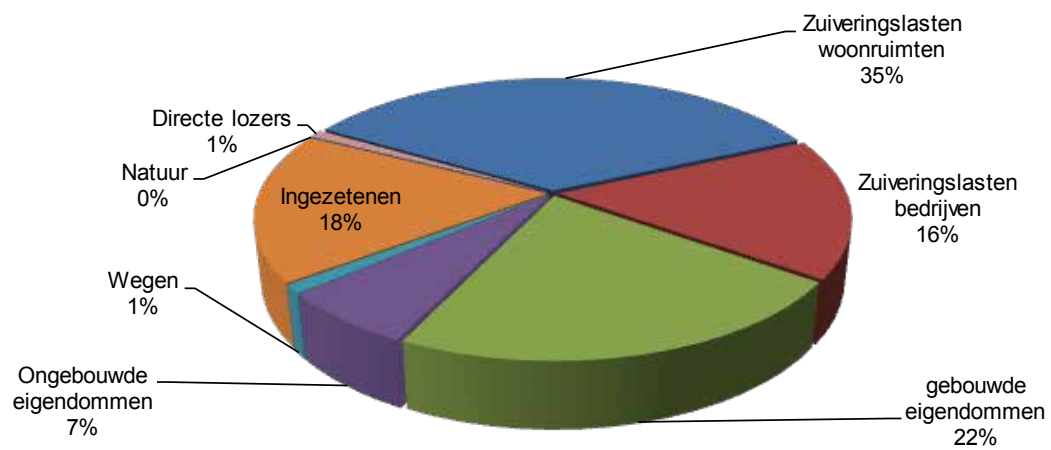
Categorie	Kostendekkend tarief		Vastgesteld tarief 2017
	Rekening 2017	Begroting 2017	
Zuiveringseenheid	€ 46,13	€ 47,82	€ 48,89

Watersysteemheffing

Categorie	Kostendekkend tarief		Vastgesteld tarief 2017
	Rekening 2017	Begroting 2017	
Gebouwd buitendijks	0,0076%	0,0073%	0,0071%
Ongebouwd buitendijks	€ 12,80	€ 13,00	€ 12,69
Ongebouwd wegen buitendijks	€ 46,49	€ 25,99	€ 25,38
Ingezetenen	€ 57,22	€ 59,21	€ 57,74
Gebouwd binnendijks	0,0286%	0,0293%	0,0286%
Ongebouwd binnendijks	€ 48,03	€ 51,98	€ 50,75
Ongebouwd wegen binnendijks	€ 102,07	€ 103,97	€ 101,50
Natuur	€ 3,88	€ 3,31	€ 3,23

Bovenstaande tabellen tonen de kostendekkende tarieven in vergelijking met de vastgestelde tarieven voor 2017. Als het kostendekkende tarief van de rekening van 2017 lager is dan het vastgestelde tarief, wordt er toegevoegd aan de reserves.

Weergave van de opbrengst per onderdeel



2.2. Balans

Balans per 31 december 2017

bedragen in € 1.000

Activa	Per 31 december 2017	Per 31 december 2016
Vaste activa:		
Immateriële vaste activa	25.389	26.521
Materiële vaste activa	302.311	318.650
Onderhanden werk	28.652	1.367
Financiële vaste activa	16.276	17.560
Totaal vaste activa	372.628	364.098
Vlottende activa:		
<i>Uitzettingen met een rentetypische looptijd van korter dan één jaar</i>		
Debiteuren Belastingen	5.372	7.352
Overige debiteuren	415	1.295
Liquide middelen	4.308	4
Overlopende activa	7.953	2.311
Totaal vlottende activa	18.048	10.962
Totaal	390.676	375.060

Passiva	Per 31 december 2017	Per 31 december 2016
Eigen vermogen:		
Algemene Reserves	6.480	4.473
Bestemmingsreserve innovatiefonds	741	856
Bestemmingsreserve educatie is beleven	38	38
Bestemmingsreserve duurzaam Financieel beleid	663	
Gerealiseerd Resultaat		2.007
Totaal eigen vermogen	7.922	7.374
Voorzieningen	4.488	4.213
Langlopende schulden	327.975	309.354
Vlottende passiva:		
<i>Netto-vlottende schuld met een rentetypische looptijd van korter dan één jaar</i>		
Kasgeldleningen	30.000	
Overige schulden	8.294	9.124
Rekening courant NWB		37.122
Overlopende passiva	11.997	7.873
Totaal vlottende passiva	50.291	54.119
Totaal	390.676	375.060

2.3. Waarderingsgrondslagen

De jaarrekening is gebaseerd op de regeling Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen (BBVW). De grondslagen van waardering en resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van vorig jaar.

Vreemde valuta

Voor zover vorderingen of schulden in vreemde valuta luiden, vindt waardering plaats in euro's tegen de valutakoers per 31 december van het betreffende jaar.

Vaste activa

De vaste activa bestaan uit immateriële, materiële en financiële vaste activa.

Immateriële vaste activa

Waterschap Rijn en IJssel beperkt de activering van de immateriële vaste activa tot een minimum. Waardering vindt plaats tegen historische aanschafwaarde of tegen de vervaardigingskosten, verminderd met lineaire afschrijvingen.

Afschrijvingstermijnen

Voor immateriële vaste activa worden de onderstaande afschrijvingstermijnen in jaren gehanteerd:

Immateriële vaste activa	Jaren
• Bijdrage Hoogwaterbeschermingsprogramma	35
• Bijdrage aan activa van derden	35
• Bestuursverkiezingen	4
• Overige immateriële vaste activa	5

Wijziging startdatum afschrijven investeringen

Op 4 juli 2017 heeft het algemeen bestuur ingestemd met het laten starten van de afschrijvingen in het jaar dat volgt op het jaar waarin de investering is gerealiseerd. De wijziging in de afschrijvingsmethode wordt verwerkt als schattingswijziging. Deze wijziging is toegestaan op grond van artikel 4.67 lid 2 van het Waterschapsbesluit.

De verandering van afschrijvingsmethode zorgt ervoor dat het afschrijvingsbeleid beter aansluit bij andere waterschappen. De aanpassing zorgt ook voor een efficiëncyslag binnen de organisatie. Doordat er later is gestart met afschrijven, zijn de realisatiecijfers beter in te schatten. Dit geeft een beter beeld van de werkelijke balanswaarde van de activa.

Materiële vaste activa

Het waterschap waardeert de materiële vaste activa tegen de historische aanschafwaarde of tegen de vervaardigingskosten, verminderd met ontvangen subsidies of Rijksbijdragen. De materiële vaste activa worden lineair afgeschreven, gebaseerd op de verwachte levensduur. Op investeringen wordt afgeschreven vanaf het jaar dat volgt op de investering. Het waterschap activeert geen middelen waarvan de uitgaven lager zijn dan € 0,050 mln. Deze worden rechtstreeks in de exploitatierekening verantwoord. Voor materiële vaste activa worden de onderstaande afschrijvingstermijnen in jaren gehanteerd:

Materiële vaste activa	Jaren
• Waterkeringen, inclusief aankoop van grond en kunstwerken	50
• Watergangen, inclusief aankoop van grond, waterbodemsanering en aanleg van kunstwerken	35
• Gemalen, inclusief grond en bouwkosten/elektrisch/mechanisch	35
• Baggeren van watergangen, vaarwegen	Diverse
• RWZI's, inclusief grond en bouwkosten/elektrisch/mechanisch	35
• Kantoorgebouwen en werkplaatsen, inclusief bouwkosten/ elektrisch/ mechanisch	35
• Bruggen en wegen	50
• Inventaris (kantoren en werkplaatsen)	10
• Tractie (auto's, boten, machines)	7
• Automatisering (hard- en software)	5

Het bedrijfsmiddel 'grond' wordt niet gezien als een afzonderlijk te behandelen onderdeel van een infrastructureel werk. In een dergelijk geval heeft het geen economische waarde meer.

Als er grond in eigendom is die wel economisch verhandelbaar is, dan is er sprake van een verkoopbaar artikel. In dat geval behoudt 'grond' zijn waarde; op grond wordt niet afgeschreven.

Onderhanden werk

De onderhanden werken zijn gewaardeerd tegen historische kostprijs of tegen een lagere directe opbrengstwaarde. De onderhanden werken bestaan uit de investeringen van uitvoeringskredieten in het verslagjaar, voorbereidingskredieten en het grondverwervingskrediet.

Financiële vaste activa

De financiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen historische kostprijs of tegen een lagere directe opbrengstwaarde.

Vlottende activa

De vlottende activa betreffen vorderingen inclusief dubieuze belastingdebiteuren, overlopende activa en liquide middelen.

Uitzettingen met een rente met typische looptijd van korter dan één jaar

De vorderingen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, voor zover nodig verminderd met een voorziening voor oninbaarheid.

Liquide middelen

Hieronder zijn de banksaldi opgenomen. Het waterschap waardeert de liquide middelen tegen nominale waarde.

Eigen vermogen

Onder 'eigen vermogen' worden de algemene en eventuele bestemmingsreserves verantwoord. De algemene reserve is onderverdeeld in reserves voor zuiverings- en watersysteembeheer.

Op 20 maart 2008 heeft het algemeen bestuur besloten om een innovatiefonds te vormen ten laste van de algemene reserve. In diezelfde vergadering bepaalde het algemeen bestuur om de omvang van het weerstandsvermogen vast te stellen op basis van een risicoanalyse. Hierbij wordt een minimum en maximum van het benodigde weerstandsvermogen per taak vastgesteld. Het bedrag boven het minimumniveau is vrij aanwendbaar en kan bijvoorbeeld worden ingezet voor tariefegalisatie of niet-structurele uitgaven. Op 1 juli 2010 heeft het algemeen bestuur besloten om het fonds 'Educatie is beleven' te vormen ten laste van de algemene reserve.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gewaardeerd op het nominale bedrag van de betrokken verplichting c.q. het voorzienbare verlies. De pensioenverplichting ten behoeve van de (voormalige) bestuurders is tegen contante waarde van de toekomstige uitkeringsverplichtingen.

Langlopende geldleningen

Langlopende geldleningen hebben een looptijd van meer dan één jaar. Ze zijn opgenomen tegen het nominale schuldrestant per 31 december. De verplichtingen die in het komende jaar vervallen, zijn niet als afzonderlijke verplichting opgenomen onder de kortlopende schulden.

Vlottende passiva

De kortlopende schulden zijn gewaardeerd op basis van de nominale waarde.



2.4. Toelichting op de balans

Vaste activa

Immateriële vaste activa

(bedragen x € 1.000)

Omschrijving	Boek-waarde begin jaar	Inves-teringen	des-inves-teringen	Bij-dragen derden	afwaar-deringen	Af-schrijving	Boek-waarde einde jaar
Bijdrage Hoogwater-beschermingsprogramma	24.405					761	23.644
Bijdrage aan activa in eigendom van derden	1.392					53	1.339
Overige immateriële vaste activa	724					318	406
Totaal	26.521	0	0	0	0	1.132	25.389

Materiële vaste activa

(bedragen x € 1.000)

Omschrijving	Boek-waarde begin jaar	Inves-teringen	des-inves-teringen	Bij-dragen derden	afwaar-deringen	Af-schrijving	Boek-waarde einde jaar
Gronden en terreinen	5.671						5.671
Vervoermiddelen	647					186	461
Machines, apparaten en werktuigen	1.954					503	1.451
Bedrijfsgebouwen	22.406					901	21.505
– Waterkeringen	13.478					696	12.782
– Watergangen, kunstwerken, gemalen	94.101			183		4.257	89.661
– Zuiveringstechnische werken:							
· Transportsystemen	61.075			306		2.835	57.934
· Zuiveringsinstallaties	99.539					5.186	94.353
· Slibwerkings-installaties	4.382					238	4.144
– Vaarwegen en havens	10.935	183				598	10.520
GWW-werken	283.510	183		489		13.810	269.394
Overige materiële vaste activa	4.462					633	3.829
Totaal	318.650	183	0	489	0	16.033	302.311

De kolommen 'desinvestering' en 'afwaarderingen' bij materiële en immateriële vaste activa zijn verplichte kolommen. In 2017 zijn deze niet van toepassing voor het waterschap.

Onderhanden werken

bedragen x € 1.000

Omschrijving	Boek-waarde begin jaar	Inves-teringen / mutatie	Boek-waarde einde jaar
Uitvoeringskrediet (investeringen 2017) *1)		26.818	26.818
Grondverwerving krediet	732	294	1.026
Vorbereidingskrediet	635	173	808
Totaal	1.367	27.285	28.652

*1) Op 4 juli 2017 heeft het algemeen bestuur ingestemd met het laten starten van de afschrijvingen in het jaar dat volgt op het jaar waarin de investering is gerealiseerd. Vanaf 2017 wordt dit deel als onderhanden werken in de jaarverslaggeving verantwoord.

Financiële vaste activa

Bedragen in € 1.000

Omschrijving	Stand begin jaar	Investerings/ mutatie	Aflossing	Stand einde jaar
Bedrijven				
1. Aandelen NWB	691			691
2. Waterstromen BV	9.000			9.000
Kapitaalverstrekkingen	9.691			9.691
Ambtenaren				
3. Personeelshypotheken	6.486	11	617	5.880
Bedrijven				
4. GMB Slibverwerking BV	1.383		678	705
Leningen	7.869	11	1.295	6.585
Totaal	17.560	11	1.295	16.276

Toelichting

- Ad 1. Dit betreft aandelen van de Nederlandse Waterschapsbank N.V. (NWB): 5.666 aandelen A, nominaal € 115 per stuk, en 345 aandelen B, nominaal € 460, waarvan 25% gestort. In verband met de kapitaal-eisen onder Bazel III heeft de NWB besloten om de nettowinst jaarlijks volledig aan de reserves toe te voegen. Als gevolg van dit reserveringsbeleid wordt er geen dividend meer uitgekeerd zolang de bank niet voldoet aan de norm voor de leverageratio van 3%.
- Ad 2. Waterstromen B.V. voert marktactiviteiten uit op het gebied van afvalwaterzuivering. Het voorlopig resultaat over 2017 bedraagt € 0,291 mln. positief. Het eigen vermogen van Waterstromen B.V. bedraagt, inclusief het resultaat over 2017, € 11,768 mln. met een balanstotaal van € 16,099 mln. Bij het opstellen van de jaarverslaggeving waren er nog geen definitieve resultaatcijfers over 2017.
- Ad 3. Er worden geen nieuwe leningen meer verstrekt. Eén personeelslid heeft de lening verhoogd op basis van de mogelijkheid om reeds betaalde aflossingen opnieuw op te nemen in verband met een verbouwing/verbetering van de woning. Zes hypotheekleningen zijn volledig afgelost. De overige aflossingen zijn reguliere aflossingen.
- Ad 4. Dit betreft een verstrekte annuïteitenlening van 4% voor slibverwerking. Deze heeft een looptijd tot en met juli 2018.

Vlottende activa

Uitzettingen met een rente met typische looptijd van korter dan één jaar

Bedragen in € 1.000

Omschrijving	Stand begin boekjaar	Mutatie	Stand einde boekjaar
Debiteuren belastingen	7.352	-1.980	5.372
Overige debiteuren	1.295	-880	415
Liquide middelen	4	4.304	4.308
Overlopende activa	2.311	5.642	7.953
Totaal	10.962	7.086	18.048

Debiteuren belastingen

Deze debiteuren belastingen bestaan uit:

• Belastingdebiteuren waterzuiveringsheffing	2.874
• Belastingdebiteuren watersysteemheffing	<u>3.080</u>
	subtotaal 5.954
• Voorziening dubieuze belastingdebiteuren	-444
• Voorziening kwijtschelding oude jaren	<u>-138</u>
	Totaal 5.372

Van de openstaande vordering van in totaal € 5,954 mln. is € 1,250 mln. ouder dan één jaar en € 4,704 mln. jonger dan één jaar.

Het verloop van de voorziening dubieuze belastingdebiteuren was in 2017 als volgt:

• Stand begin boekjaar	-455
• Afboeking oninbaarheid	1.015
• Storting voorziening	<u>-1.004</u>
	Stand einde boekjaar -444

De voorziening is berekend op basis van de ouderdom van de openstaande debiteuren.

Overige debiteuren

De overige debiteuren bestaan uit openstaande nota's per 31 december 2017.

Liquide middelen

Hieronder zijn de te vorderen banksaldi opgenomen.

Overlopende activa

Het bedrag aan overlopende activa kan als volgt worden gespecificeerd:

• Te ontvangen bedragen provincies	5.672
• Te ontvangen bijdrage GBLT	467
• Dividend Waterstromen B.V.	300
• Overige	<u>1.514</u>
	Totaal 7.953

Passiva

Eigen vermogen

Het eigen vermogen bestaat uit reserves en het nog te bestemmen resultaat.

Reserves per waterschapstaak

Bedragen in € 1.000

Eigen vermogen	Balans per 31-12-2016	Resultaat-bestemming 2016	Balans 1-1-2017	Mutatie 2017		Balans per 31-12-2017
				Verminderingen	Vermeerderingen	
Algemene reserve						
Zuiveringsbeheer	89	1.979	2.068			2.068
Watersysteembeheer	4.384	28	4.412			4.412
<i>Subtotaal</i>	<i>4.473</i>	<i>2.007</i>	<i>6.480</i>			<i>6.480</i>
Bestemmingsreserve innovatiefonds						
Zuiveringsbeheer	308		308	53		255
Watersysteembeheer	548		548	62		486
<i>Subtotaal</i>	<i>856</i>		<i>856</i>	<i>115</i>		<i>741</i>
Bestemmingsreserve Educatie is beleven						
Zuiveringsbeheer	22		22			22
Watersysteembeheer	16		16			16
<i>Subtotaal</i>	<i>38</i>		<i>38</i>			<i>38</i>
Bestemmingsreserve Duurzaam Financieel Beleid						
Zuiveringsbeheer					553	553
Watersysteembeheer					110	110
<i>Subtotaal</i>					<i>663</i>	<i>663</i>
Totaal	5.367	2007	7.374	115	663	7.922

Bestemmingsreserve innovatiefonds

Op 20 maart 2008 heeft het algemeen bestuur besloten om een deel van de algemene reserve te gebruiken voor het vormen van een innovatiefonds. Dit geeft het waterschap meer mogelijkheden om nieuwe technieken te onderzoeken om tot betere resultaten te komen in combinatie met kostenbeheersing. In 2017 zijn hieruit meerdere innovatieprojecten gefinancierd. Drie grote projecten zijn:

- Project Vruchtbare Kringloop Achterhoek;
- Inzet ten behoeve van NEO-alginaat;
- Pilot Verwijdering medicijnresten.

Bestemmingsreserve Educatie is beleven

Op 1 juli 2010 heeft het algemeen bestuur besloten om een deel van de algemene reserve te gebruiken voor het uitvoeren van het plan Educatie is beleven. In 2017 zijn er meerdere projecten gefinancierd uit deze bestemmingsreserve. Er zijn in dat jaar geen uitgaven voor Educatie is beleven betaald.

Bestemmingsreserve Duurzaam Financieel Beleid

Op 4 juli 2017 heeft het algemeen bestuur besloten om eventuele positieve exploitatieresultaten per taak te storten in een nieuw te vormen bestemmingsreserve Duurzaam Financieel Beleid. Het doel van deze bestemmingsreserve is het afbouwen van de schuldpositie.

Voorzieningen

Bedragen in € 1.000

Omschrijving	Saldo begin jaar	Interne vermeerderingen	Interne verminderingen	Saldo einde jaar
Arbeidsgerelateerde verplichtingen	4.213	18	545	3.686
Voorziening overdracht bruggen Lochem	0	435		435
Voorziening cao waterschap 2017	0	367		367
Totaal	4.213	820	545	4.488

Voorziening arbeidsgerelateerde verplichtingen

Per 31 december 2017 heeft het waterschap een voorziening voor arbeidsgerelateerde verplichtingen. Deze voorziening is opgebouwd uit:

- Een voorziening wachtgeld voormalige bestuurders. Dit betreft een werkloosheidsuitkeringsregeling voor voormalige bestuurders;
- Een voorziening latente pensioenverplichtingen bestuurders. Dit betreft de voorziening voor de pensioenopbouw van huidige en voormalige bestuurders die de pensioengerechtigde leeftijd nog niet hebben bereikt;
- Een voorziening pensioenverplichtingen bestuurders. Dit betreft de voorziening voor de pensioenopbouw van (voormalige) bestuurders die de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt;
- Een voorziening bovenwettelijke WW. Het waterschap is eigenrisicodrager voor de Werkloosheidswet.

De interne vermeerderingen bestaan uit de pensioenbijdragen van de huidige dagelijkse bestuurders. Als gevolg van de gestegen rente in 2017 is de voorziening voor pensioenverplichtingen voor bestuurders aangepast. In totaal is er € 0,135 mln. vrijval door de gestegen marktrente. De rest van de verminderingen betreft uitkeringen uit deze voorziening.

Voorziening overdracht bruggen Lochem

Het college heeft in de vergadering van 11 april 2017 ingestemd met de overdracht van drie bruggen aan de gemeente Lochem. Het betreft de bruggen in de Kapperallee, de Binnenweg en de Landbrug, die allemaal lopen over het Afleidingskanaal van de Berkel. Bij de overdracht betaalt Waterschap Rijn en IJssel € 435.000. De overdracht vindt plaats in 2018. Eind 2017 betreft het een verplichting waarvoor deze voorziening is gevormd.

Voorziening cao waterschappen 2017

De Unie van Waterschappen onderhandelt namens de waterschappen over een nieuwe cao. De cao is nog niet afgesloten, maar de werkgever heeft over het jaar 2017 een aanbod gedaan voor een eenmalige uitkering aan iedere werknemer. Door de toezegging van de werkgever is er sprake van een verplichting waarvoor deze voorziening is gevormd.

Vaste schulden met een looptijd van één jaar of langer

Bedragen in € 1.000

Omschrijving	Schuld einde jaar	Rentekosten
Binnenlandse banken en overige financiële instellingen	327.969	9.823
Waarborgsommen	5	
Totaal	327.974	9.823

Vlottende passiva

Bedragen in € 1.000

Omschrijving	Bedrag
Kasgeldleningen	30.000
Overige schulden	8.294
Overlopende passiva	11.997
Totaal	50.291

Kasgeldleningen

Ultimo 2017 lopen er twee kasgeldleningen: een van € 25,000 mln. met een rentepercentage van -0,42% en een van € 5,000 mln. met een rentepercentage van -0,385%.

Overige schulden

De overige schuld betreft het crediteurensaldo (openstaande nota's). Deze is in februari 2018 nagenoeg afgewikkeld.

Overlopende passiva

Dit betreft overlopende posten die per 31 december 2017 verschuldigd waren. Met betrekking tot het waterschap zijn de voornaamste posten:

Bedragen in € 1.000

Omschrijving	Bedrag
• De nog te ontvangen nota's met betrekking tot gemaakte kosten voor exploitatie en investeringen in 2017	2.278
• De nog te betalen rente van de vaste geldleningen over 2017	4.134
• Vooruit ontvangen bedragen van de provincies Gelderland en Overijssel, onder andere voor het waterakkoord	4.023
• De nog te betalen loonbestanddelen, waaronder de vakantietoeslag en het verlofsaldototaal die nog moeten worden betaald	927
• Diverse nog te betalen kosten	635
Totaal	11.997

2.5. Niet uit de balans blijkende verplichtingen en risico's

Verplichtingen

Ultimo 2017 was het waterschap voor € 5,100 mln. aan verplichtingen aangegaan voor investeringen. Daarnaast lopen er tot en met 2018 langdurige verplichtingen voor slibverwerkingskosten van gemiddeld € 4,100 mln. per jaar, elektriciteitskosten van gemiddeld € 3,200 mln. per jaar en kosten voor de inhuur van personeel van gemiddeld € 2,000 mln. per jaar.

Leningen

Afgelopen twee jaar is voor de herfinanciering van bestaande geldleningen voor de periode 2016 tot en met 2023 voor € 208,500 mln. aan leningen afgesloten. Hiervan heeft € 45,000 mln. betrekking op de afgelopen verslagperiode. Het resterende bedrag van € 163,500 mln. is met uitgestelde stortingsdatum afgesloten. Deze bedragen worden de komende jaren overgemaakt.



2.6. Exploitatierkening naar kosten- en opbrengstsoorten

Rekening van lasten en baten

bedragen in € 1.000

Lasten	Rekening 2017	Bijgestelde begroting 2017	Begroting 2017	Rekening 2016
Rente	10.048	9.965	9.864	9.767
Afschrijving	17.165	17.205	18.071	17.677
Personeelskosten	26.492	25.748	26.137	25.689
Gebruikersgoederen	3.242	2.965	3.030	2.869
Verbruiksgoederen	1.766	1.877	1.872	1.701
Energie	3.740	3.989	4.155	4.041
Huren/pachten etc.	277	389	609	266
Verzekeringen/belastingen	711	811	843	725
Onderhoud door derden	7.161	7.376	7.763	7.440
Overige diensten en/bijdragen door/aan derden	19.012	19.140	18.975	17.562
Oninbaar	1.004	700	400	522
kwijtschelding	1.677	1.600	1.055	1.368
Toevoeging arbeidsgerelateerde voorziening				505
Onvoorzien		35	35	
Inzet educatie is beleven				23
Inzet innovatiefonds	115			266
Incidentele lasten	672	589		
Subtotaal	93.082	92.389	92.809	90.421

Baten	Rekening 2017	Bijgestelde begroting 2017	Begroting 2017	Rekening 2016
Rente eigen vermogen	299	303	272	290
Rente hypotheek u/g en overige rente baten	377	146	158	192
Dividend	300	300	300	300
Baten salarissen en sociale lasten	185	96		349
Geactiveerde personeelskosten	3.330	2.900	3.400	2.661
Opbrengst goederen, werken en diensten voor derden	330	263	264	448
Opbrengst uit eigendommen	151	110	71	137
Bijdragen van derden	1.913	1.850	1.822	1.936
Belastingen	86.409	87.257	86.485	85.422
Vrijval arbeidsgerelateerde voorziening	135			302
Incidentele baten	201	201		102
Subtotaal	93.630	93.426	92.772	92.139
Gerealiseerd resultaat voor bestemmen (- = voordelig)	-548	-1.037	37	-1.718
Inzet bestemmingsreserves	-115			-289
Toevoegen bestemmingsreserve Duurzaam Financieel Beleid	663			
Gerealiseerd resultaat na bestemmen (- = voordelig)	0	-1.037	37	-2.007

Toelichting op de belangrijkste verschillen ten opzichte van de begroting 2017

Algemeen

Op 7 november 2017 heeft het algemeen bestuur de bestuursrapportage 2017-2 vastgesteld en besloten om de begroting voor 2017 per saldo te verlagen met € 1,074 mln. (dit is de bijgestelde begroting). Deze wordt in de onderstaande tabellen getoond onder de kolom Bijgestelde begroting 2017 om de ontwikkeling van de lasten en baten inzichtelijk te maken.

Netto-kapitaalkosten

Bedragen in € 1.000

Kapitaalkosten	Rekening 2017	Bijgestelde begroting 2017	Begroting 2017	Rekening 2016
Rente	10.048	9.965	9.864	9.767
Afschrijving	17.165	17.205	18.071	17.677
<i>Subtotaal kosten</i>	<i>27.213</i>	<i>27.170</i>	<i>27.935</i>	<i>27.444</i>
Renteopbrengst eigen vermogen	-299	-303	-272	-290
Rente hypotheke u/g	-377	-146	-158	-192
Dividend	-300	-300	-300	-300
<i>Subtotaal opbrengsten</i>	<i>-976</i>	<i>-749</i>	<i>-730</i>	<i>-782</i>
Totaal	26.237	26.421	27.205	26.662

De nettokapitaalkosten bestaan uit rente en afschrijving onder aftrek van de rente op eigen vermogen, rente van hypotheke u/g en dividend.

Het voordeel ten opzichte van de begroting van € 0,968 mln. is voornamelijk behaald doordat het algemeen bestuur op 4 juli 2017 heeft ingestemd met het laten starten van de afschrijvingen in het jaar dat volgt op het jaar waarin de investering is gerealiseerd.

Rente-omslagpercentage

Het rente-omslagpercentage voor 2017 bedraagt 2,8%. Dit percentage wordt gebruikt voor de toerekening van de rentekosten naar de producten.

Netto-personeelskosten

Bedragen in € 1.000

Personeelskosten	Rekening 2017	Bijgestelde begroting 2017	Begroting 2017	Rekening 2016
Personeelskosten	26.492	25.748	26.137	25.689
Geactiveerde personeelskosten	-3.330	-2.900	-3.400	-2.661
Opbrengsten salarissen en sociale lasten	-185	-96		-349
Totaal	22.977	22.752	22.737	22.679

De netto-personeelskosten zijn € 0,240 mln. hoger ten opzichte van de begroting. De kosten van € 0,367 mln. voor de gevormde voorziening cao waterschappen 2017 vormen de belangrijkste oorzaak van de toename in personeelskosten. De Unie van Waterschappen onderhandelt namens de waterschappen over een nieuwe cao. De cao is nog niet afgesloten, maar de werkgever heeft over het jaar 2017 een aanbod gedaan voor een eenmalige uitkering aan iedere werknemer. De verwachte kosten van deze toezegging zijn meegenomen in de kosten over het jaar 2017.

Netto overige kosten

Bedragen in € 1.000

Netto overige kosten	Rekening 2017	Bijgestelde begroting 2017	Begroting 2017	Rekening 2016
Gebruiksgoederen	3.242	2.965	3.030	2.869
Verbruiksgoederen	1.766	1.877	1.872	1.701
Energie	3.740	3.989	4.155	4.041
Huren/pachten	277	389	609	266
Verzekeringen/belastingen	711	811	843	725
Onderhoud door derden	7.161	7.376	7.763	7.440
Overige diensten en bijdragen	19.012	19.140	18.975	17.562
Onvoorziene kosten		35	35	
Inzet innovatiefonds	115			266
Inzet Educatie is beleven				23
Subtotaal overige kosten	36.024	36.582	37.282	34.893
Overige opbrengsten	-2.394	-2.223	-2.157	-2.521
Subtotaal overige opbrengsten	-2.394	-2.223	-2.157	-2.521
Totaal netto overige kosten	33.630	34.359	35.125	32.372

Er is sprake van lagere overige kosten van € 1.495 mln. ten opzichte van de begroting. Op bijna alle onderdelen zijn de kosten lager dan begroot. Er is actief op de overige kosten gestuurd. De voornaamste besparingen zijn gedaan op de inkoop van energie en het onderhoud van kunstwerken (waterkeringen).

Oninbaarheid en kwijtschelding

Bedragen in € 1.000

Oninbaar en kwijtschelding	Rekening 2017	Bijgestelde begroting 2017	Begroting 2017	Rekening 2016
Oninbaar	1.004	700	400	522
Kwijtschelding	1.677	1.600	1.055	1.368
Totaal	2.681	2.300	1.455	1.890

Oninbaar

In 2017 zijn er extra werkzaamheden uitgevoerd die gericht waren op het verwerken (en opschonen) van oude openstaande vorderingen. Een gedeelte hiervan blijkt niet meer inbaar te zijn. Door extra werkzaamheden zijn de kosten van oninbaarheid in 2017 € 0,604 mln. meer dan begroot.

Kwijtschelding

Ondanks het economische herstel is de kwijtschelding toegenomen. Ten opzichte van de begroting is er een toename van € 0,622 mln. Het aantal toegekende kwijtscheldingsverzoeken blijft toenemen. Het merendeel hiervan betreft mensen met een bijstandsuitkering. In het beheergebied van Waterschap Rijn en IJssel is er volgens het CBS een toename in het aantal bijstandsgerechtigden.

Incidentele baten en lasten

Incidentele baten en lasten: zie hoofdstuk 1.6.

Incidentele baten

Belastingopbrengsten

bedragen in € 1.000

Omschrijving	Rekening 2017	Bijgestelde begroting 2017	Begroting 2017	Rekening 2016
Zuiveringsheffing	44.434	44.861	45.329	44.841
Woonruimten	30.246	30.790	30.390	30.149
Bedrijven	14.188	14.071	14.939	14.692
Watersysteemheffing	41.975	42.396	41.156	40.581
Gebouwd binnendijs	19.400	19.619	19.300	21.506
Gebouwd buitendijs	10	16	16	18
Ongebouwd binnendijs	5.660	5.689	5.357	5.235
Ongebouwd buitendijs	32	32	32	29
Ongebouwd Wegen binnendijs	895	896	893	823
Ongebouwd Wegen buitendijs	1	1	3	1
Ingezetenen	15.194	15.447	15.102	12.699
Natuur	103	104	122	98
Directe lozers	680	592	331	172
Totaal	86.409	87.257	86.485	85.422

Toelichting op de belastingopbrengsten 2017

Er is per saldo een lagere belastingopbrengst van € 0,076 mln. De zuiveringsheffing is € 0,895 mln. lager dan begroot en de watersysteemheffing is € 0,819 mln. hoger dan begroot.

Zuiveringsheffing

Woonruimten:

Ten opzichte van de begroting zien we dat de opbrengsten gelijk zijn aan de begroting. Het verschil tussen de rekening 2017 en de begroting bedraagt € 0,144 mln. aan minder belastingopbrengsten. De lagere opbrengst is deels veroorzaakt doordat sommige woningen slechts een gedeelte van het jaar bewoond zijn (leegstand, in- en uithuizingen). Omdat de zuiveringsheffing woonruimten een tijdsevenredige belastingsoort is, mag hier alleen een aanslag worden opgelegd voor de periode van het jaar waarin de woning daadwerkelijk bewoond is/was. Bij het opstellen van de begroting was de leegstand te positief ingeschat.

Bedrijven:

Ten opzichte van de begroting is er een daling van € 0,751 mln. Deze wordt met name veroorzaakt door een grote industriële lozer in ons beheergebied. Op basis van de fluctuerende realisatiecijfers in de eerste helft van het jaar en het later uitzetten van een voorzuiveringsinstallatie is de prognose neerwaarts bijgesteld.

Watersysteemheffing

Gebouwd binnendijks:

Ten opzichte van de begroting is er per saldo een hogere belastingopbrengst van € 0,100 mln.

Ongebouwde eigendommen/natuurterreinen

Eind 2014 heeft de Hoge Raad uitspraak gedaan inzake de kwalificatie van een aantal graslandtypen die onterecht als ongebouwde eigendommen in de heffing werden betrokken. Deze dienden als natuurterrein te worden beschouwd en aangeslagen. Op basis van de uitspraak is er een inschatting gemaakt van het aantal hectaren grond dat in de heffing zou verschuiven van ongebouwde eigendommen naar natuurterreinen. Tijdens het opstellen van de begroting 2017 was hierover nog geen definitieve afstemming met de betrokken natuurbeherende instanties. Bij de inhoudelijke afhandeling zijn er uiteindelijk minder gronden geherclassificeerd. Hierdoor zien we een stijging van de inkomsten van ongebouwde eigendommen ten opzichte van de begroting. De keerzijde hiervan is een daling van de inkomsten uit natuurterreinen, die een beperktere financiële impact hebben door de lagere tariefstelling.

Ingezetenen

Ten opzichte van de begroting is er per saldo een hogere belastingopbrengst van € 0,092 mln.

Directe lozers

Ten opzichte van de begroting is er per saldo een hogere belastingopbrengst van € 0,349 mln. Onder directe lozers worden ook de belastingopbrengsten van bronningen verantwoord. Deze belastingcategorie is door haar incidentele aard lastig te ramen. De hoogte van de heffing wordt sterk bepaald door het tijdstip waarop een aantal grote infrastructurele werkzaamheden in ons gebied is uitgevoerd.

2.7. Exploitatierkening naar kostendragers

Netto-kosten per kostendrager					
<i>bedragen in € 1.000</i>					
Beleidsvelden / kostendrager	Rekening 2017	Water-zuivering	Water-systeem	Bijgestelde begroting 2017	Begroting 2017
61-Planvorming	2.075	380	1.695	2.030	2.190
62-Aanleg en onderhoud waterkeringen	3.590		3.590	3.658	4.035
63-Inrichting en onderhoud watersystemen	18.053		18.053	17.482	17.523
64-Bouw en exploitatie zuiveringstechnische werken	32.999	32.999		32.488	33.538
65-Inrichting en onderhoud vaarwegen					
66-Vergunningverlening en handhaving keur	682		682	911	953
67-Beheersen van lozingen	1.539	287	1.252	1.699	1.328
68-Heffen en invorderen	3.441	1.766	1.675	3.466	3.457
69-Bestuur en externe communicatie	3.066	1.687	1.379	2.958	2.937
60-Centrale ondersteuning	17.583	5.144	12.439	19.108	19.343
Onvoorzien				35	35
Incidentele lasten	672		672	589	
Innovatiefonds	115	53	62		
Subtotaal kosten	83.815	42.316	41.499	84.424	85.339
Dekkingsmiddelen					
Rente eigen vermogen	-299	-95	-204	-303	-272
Vrijval voorziening arbeidsgelateerde verplichtingen	-135	-74	-61		
Incidentele baten	-201		-201	-201	
Totaal netto kosten	83.180	42.147	41.033	83.920	85.067
Belastingopbrengsten	86.409	44.434	41.975	87.257	86.485
Kwijtschelding	-1.677	-1.118	-559	-1.600	-1.055
Oninbaar	-1.004	-669	-335	-700	-400
Netto belastingopbrengsten	83.728	42.647	41.081	84.957	85.030
Resultaat voor bestemmen	548	500	48	1.037	-37
Inzet bestemmingsreserve innovatiefonds	115	53	62		
Bestemmingsreserve Duurzaam Financieel Beleid	-663	-553	-110		
Resultaat na bestemmen	0	0	0	1.037	-37

De kosten per beleidsveld zijn opgebouwd uit kapitaalkosten, personeelskosten en overige kosten.

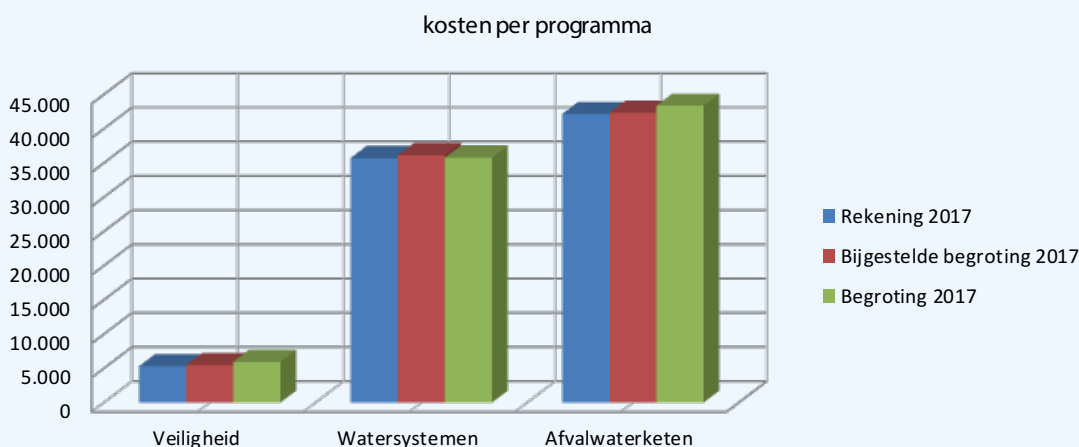
De verschillen tussen de afgegeven prognose en de initiële raming per beleidsveld zijn het directe gevolg van de eerder vermelde voor- en nadelen, met name op kapitaallasten, incidentele lasten en belastingopbrengsten.

2.8. Exploitatierekening naar programma's

bedragen in € 1.000

Programma	Rekening 2017	Bijgestelde begroting 2017	Begroting 2017
Veiligheid	5.306	5.486	5.948
Watersystemen	35.727	36.120	35.758
Afvalwaterketen	42.147	42.314	43.361
Totaal	83.180	83.920	85.067

Op basis van de rechtmatigheid worden er toelichtingen gegeven op kostenoverschrijdingen ten opzichte van de begroting 2017. Deze toelichtingen zijn ingedeeld in categorieën, zoals opgenomen in de kadernota rechtmatigheid van het platform rechtmatigheid. Ten opzichte van de bijgestelde begroting zijn de programma's Veiligheid, Watersystemen en Afvalwaterketen binnen de kaders gebleven die het bestuur heeft vastgesteld.



Toelichtingen op de programma's

Programma Veiligheid

Het beheersgebied van Waterschap Rijn en IJssel wordt door 143 kilometer aan primaire waterkeringen beschermd tegen rivierwater. De provincie heeft waterkeringen langs regionale wateren en compartimenterende waterkeringen aangewezen als regionale waterkeringen. Deze hebben een totale lengte van 42 kilometer. Ook de kade rond Tuindorp, die buiten de primaire waterkering bij Tolkamer ligt, is als regionale waterkering aangewezen. Verder beheert het waterschap 49 kilometer aan zomerkades langs de grote rivieren. Paragraaf 1.2 gaat nader in op de activiteiten binnen het programma Veiligheid.

Programma Watersystemen

Het waterschap zorgt ervoor dat extreem natte en extreem droge situaties zo goed mogelijk worden opgevangen. Extreme situaties zullen vaker voorkomen door de klimaatverandering. Er is een gericht beleid en beheer nodig om het watersysteem daarop voor te bereiden. Voor het overgrote deel van het jaar geldt een gemiddelde beheersituatie. Voor de korte en de (middel)lange termijn ligt er een groot aantal opgaven voor het watersysteem. Voor de uitvoering zijn onder meer waterovereenkomsten afgesloten met de provincies Gelderland en Overijssel.

Paragraaf 1.3 gaat nader in op de activiteiten binnen het programma Watersystemen.



Programma Afvalwaterketen

Het afvalwater van huishoudens en bedrijven in het beheergebied van Waterschap Rijn en IJssel wordt via gemeentelijke rioolstelsels aangevoerd op de 129 rioolgemaal en 13 rioolwaterzuiveringsinstallaties (RWZI's). Voor het transport van het afvalwater is 360 kilometer persleiding in beheer. Bij het zuiveren van afvalwater wordt zuiveringsslib geproduceerd. Paragraaf 1.4 gaat nader in op de activiteiten binnen het programma Afvalwaterketen.

2.9. WNT-verantwoording 2017

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector (WNT) stelt regels aan de openbaarheid en aan de hoogte van deze inkomens. Voor de waterschappen geldt een secretaris-directeur als topfunctionaris. Dit betekent dat de openbaarheid van toepassing is op deze functie.

Naam	drs. C. Roos	
Functie	secretaris-directeur	
Jaar	2016	2017
Duur dienstverband	1/1-31/12	1/1-31/12
Omvang dienstverband (in FTE)	1,00	1,00
Gewezen topfunctionaris? *1)	Nee	Nee
Dienstbetrekking?	Ja	Ja
Individueel WNT-maximum	€ 179.000	€ 181.000
Bezoldiging		
Beloning *2)	€ 137.788	€ 137.788
Belastbare onkostenvergoedingen	€ 268	€ 872
Beloningen betaalbaar op termijn	<u>€ 11.930</u>	<u>€ 17.272</u>
Subtotaal	€ 149.986	€ 155.932
-/- Onverschuldigd betaald bedrag *3)	€ 0	€ 0
Totaal bezoldiging	€ 149.986	€ 155.932

*1) Van een gewezen topfunctionaris is sprake indien de functionaris in het verleden – maar na 1 januari 2013 – een functie als topfunctionaris heeft bekleed en bij beëindiging van deze functievervulling bij dezelfde instelling of rechtspersoon een functie als niet-topfunctionaris is gaan vervullen.

*2) De hier vermelde beloning is inclusief alle werkgeverslasten. Het bruto-salaris van de topfunctionaris is lager.

*3) Voor zover partijen een hogere bezoldiging overeenkomen dan bij of krachtens deze wet is toegestaan, bedraagt de bezoldiging van rechtswege het bedrag dat ten hoogste is toegestaan. Betalingen die dat bedrag overschrijden, zijn onverschuldigd betaald.

De bezoldiging is onder de voor 2017 gestelde grens.

Het waterschap heeft in 2017 geen ontslagvergoedingen uitgekeerd.

Hoofdstuk 3

Overige gegevens





Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan het algemeen bestuur van Waterschap Rijn en IJssel

Verklaring over de in de jaarverslaggeving opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Waterschap Rijn en IJssel te Doetinchem gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- Geeft de in de jaarverslaggeving opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2017 als van de activa en passiva van Waterschap Rijn en IJssel op 31 december 2017 in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit.
- Zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2017 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder verordeningen van het waterschap, zoals opgenomen in het normenkader.

De jaarrekening bestaat uit:

- De balans per 31 december 2017.
- De exploitatierekening naar kostendragers, naar kosten- en opbrengstensoorten en naar programma's over 2017.
- De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen, alsmede de bijlagen behorende bij de jaarrekening.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit, het door het algemeen bestuur op 15 december 2015 vastgestelde Controleprotocol en het Controleprotocol Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) 2017. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie "Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening".

Wij zijn onafhankelijk van Waterschap Rijn en IJssel zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 930.000, waarbij de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves bedraagt, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) 2017.

Wij zijn met het algemeen bestuur overeengekomen dat wij aan het algemeen bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 175.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve of WNT-redenen relevant zijn.

Verklaring over de in de jaarverslaggeving opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat de jaarverslaggeving andere informatie, die bestaat uit:

- Het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen
- Overige gegevens

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- Met de jaarrekening verenigbaar is zoals bedoeld in artikel 109, lid 3 onder d van de Waterschapswet en geen materiële afwijkingen bevat.
- Alle informatie bevat die op grond van hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de voor het waterschap van toepassing zijnde vereisten in het Waterschapsbesluit en aan de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur voor de jaarrekening

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit. Het dagelijks bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder verordeningen van het waterschap, zoals opgenomen in het normenkader.

In dit kader is het dagelijks bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het dagelijks bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Het algemeen bestuur is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van het waterschap.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit, het controleprotocol dat is vastgesteld door het algemeen bestuur, het Controleprotocol Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) 2017, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.

- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het waterschap.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het dagelijks bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met het algemeen bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Arnhem, 24 april 2018

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: drs. M. Knip RA

3.2. Vaststellingsbesluit

Het algemeen bestuur van Waterschap Rijn en IJssel, gelet op de artikelen 105 tot en met 107 van de Waterschapswet,

besluit:

vast te stellen: het jaarverslag en de jaarrekening 2017, te weten:

Bedragen in € 1.000

Balans

Balanstotalen	390.676
---------------	---------

Rekening van lasten en baten

Totaal van lasten en baten	93.082
----------------------------	--------

Positief resultaat (voor bestemmen)	548
-------------------------------------	-----

Aldus vastgesteld in de openbare vergadering van het algemeen bestuur van 8 mei 2018.

De secretaris-directeur,

drs. C. Roos

De dijkgraaf,

drs. H.Th.M. Pieper

BIJLAGEN BEHORENDE BIJ DE JAARVERSLAGGEVING 2017

BIJLAGE 1

Programma Watersystemen

Ontwikkelingen in de stroomgebieden:

Schipbeek/Buurserbeek

Mede naar aanleiding van de wateroverlast in 2010 bleven er vragen en zorgen bestaan over het (peil) beheer van de bovenloop van de Buurserbeek en de Zoddebeek. In samenwerking met het gebied (klankbordgroepen) en belanghebbenden is er een definitief ontwerp opgesteld. De procedures zijn in een afrondende fase. De werkzaamheden worden in 2018 uitgevoerd. Voor een deel van de maatregelen is POP3-subsidie verleend.

Bestaande vispassages bij zes stuwen in de Schipbeek zijn geoptimaliseerd. Het betreft de 'eerste generatie' aangelegde vispassages, waarbij het peilbeheer en de werking nog niet optimaal functioneerden. Via de provincie Overijssel is POP-subsidie verleend. De uitvoering is in het najaar van 2017 afgerond.

Stuw Nieuwe Sluis nabij Diepenheim markeert de overgang van de Buurserbeek naar de Schipbeek. Deze stuw dient als laatste in dit beekstelsel vispasseerbaar te worden gemaakt. Er is eerst breder en integraal gekeken vanuit het stroomgebied. De meerwaarde bleek in de huidige situatie beperkt te zijn. Om die reden is er gekozen voor de uitwerking van de smalle variant: renovatie van de stuw met een technische vispassage. Het ontwerp wordt uitgewerkt en met de provincie Overijssel afgestemd. Mede gelet op de procedures die moeten worden doorlopen, lijkt een uitvoering in 2018 bij lage waterafvoer niet haalbaar.

Voor de Buurserbeek (traject Haaksbergen tot Rietmolen) is een gebiedsproces opgestart. Onze opgave wordt gecombineerd met de 'natuurcompensatieopgave' van RWS voor de inpassing van de N18 in de vorm van beekdalherstel. Er ligt een voorontwerp voor het westelijke deel waarbij met landgoed Het Lankheet is ingezet op een robuustere inrichting van de Buurserbeek. Eind 2017 is er ingestemd met het plan. Ook is er toen krediet beschikbaar gesteld onder voorwaarde van bijdragen door RWS en POP-subsidie. In 2018 werken we een definitief plan uit, doorlopen we procedures en werken we toe naar een uitvoeringsovereenkomst met RWS en landgoed Het Lankheet. De uitvoering vindt plaats in 2019. De verkenning van het oostelijke deel (bovenstreams van de Oostendorper watermolen) volgt daarna.

Berkel

De Berkel tussen Borculo en Almen kent nog een herinrichtingsopgave. Stuw Hoge Weide is de laatste hindernis voor vis in het Nederlandse deel van de Berkel. Voor het traject Lochem-Almen (6,1 km), inclusief stuw Hoge Weide, loopt het vooronderzoek. Er worden hydraulische berekeningen uitgevoerd en de landschapsanalyse is in gang gezet. Volgens de huidige planning is ook 2018 nog nodig om samen met het gebied tot een ontwerp te komen, de noodzakelijke gronden te verwerven en de procedures te doorlopen. Vanaf 2019 start dan de uitvoering. Voor het andere traject van de Berkel, Borculo-Lochem (6,9 km), wordt de opgave op basis van het 'Watersysteemperspectief Berkel' verder uitgewerkt. Vooruitlopend op dit Watersysteemperspectief verkent de werkgroep Natuur, Waterkwaliteit en Landschap – die vanuit het Berkeldal-proces is opgericht – dit traject nader.

Om te komen tot een klimaatrobuuste inrichting van het stedelijke water in Lochem is er een ZON-project (Zoetwatervoorziening Oost-Nederland) gestart. Het doel hiervan is om de beschikbaarheid van water tijdens een droge periode te vergroten en de groenblauwe structuur van het stedelijke gebied samen met de inwoners te versterken. Uit de Toetsing Normering Wateroverlast blijkt dat een deel van het plangebied (Molengronden III) niet voldoet aan de norm. De nadere uitwerking van dit knelpunt wordt samen met de gemeente opgepakt.

Baakse Beek

De no-regret inrichtingsprojecten EVZ Batsdijk-Kunnerij en EVZ centrum Vorden zijn uitgevoerd. Bovendien zijn de projecten Uitvoeringsplan GGOR Hallerlaak en Optimalisatie watersysteem Lichtenvoorde dit najaar voortvarend van start gegaan. De bestuurlijk vastgestelde projectvisie voor het project Aaltense Goor/Zwarte Veen wordt uitgewerkt in een inrichtingsplan. Landgoed De Wildenborch bijt het spits af van een reeks van zeven landgoederen in de Graafschap waarvoor in 2017 herstelplannen werden opgestart. Met de direct betrokken gebiedspartijen wordt het Ontwikkelperspectief voor het stroomgebied van de Baakse Beek uitgewerkt voor de landgoederenzone Graafschap. Daarmee is de landgoederenzone Graafschap – ná het brongebied Baakse Beek – het tweede deelgebied van het Ontwikkelperspectief Baakse Beek Veengoot dat als klimaatpilot wordt opgepakt.

Het tussentijds geëvalueerde gebiedsloket Baakse Beek krijgt een grotere rol. Provincie en waterschap sturen met dit loket meer gericht op nieuwe initiatieven die bijdragen aan onze gezamenlijke doelstellingen.

Oude IJssel

De projecten binnen het uitvoeringsconvenant EVZ Oude IJssel zijn gerealiseerd, met uitzondering van de vispassage stuw Doesburg en stapsteen rietzanger te Drempt.

De vispassage stuw Doesburg is onderdeel van de 2e tranche Waterakkoord Blauwe Knooppunten met RWS. Samen met de gemeente en RWS hebben we de projectscope bepaald en een innovatief voorlopig ontwerp opgesteld voor deze bijzondere locatie. Het te overbruggen hoogteverschil van 5 m in combinatie met sterk wisselende waterstanden in de Gelderse IJssel is voor Nederland uniek. Het uitvoeringskrediet is verleend en het projectplan Waterwet is in procedure. Begin 2018 wordt de uitvoeringsovereenkomst met RWS gesloten. De start van de uitvoering is voorzien in het 2e kwartaal van 2018.

Voor stapsteen Drempt is een schetsontwerp gemaakt. Op basis daarvan zijn de ambitie en grootte van de natuurstapsteen bepaald. De exploitant van de inliggende DOP Drempt werkt deze af conform de vergunning en draagt zijn percelen over aan het waterschap conform de overeenkomst (na goedkeuring van het nazorgplan door de provincie (medio 2019)). Waterschap en provincie beschikken dan over de eigendommen. We zijn met aanliggende eigenaren in gesprek over een grondruil en het eindbeheer. Een openbare kavelruil lijkt een optie om dit samen met de provincie te regelen. In 2018 krijgt de kavelruil vorm en wordt er toegewerkt naar het definitieve inrichtingsplan.

In Winterswijk zijn gronden voor beekherstel verworven in de Turbo-kavelruil. De uit te voeren KRW-maatregelen voor de Ratumse beek, de Willinkbeek en de resterende delen van de Boven Slinge en Osink- Bemersbeek zijn geïnventariseerd. Er is een inrichtingsontwerp met kostenraming en POP-subsidie aangevraagd. De procedure voor GGOR/projectplan Waterwet start in 2018.

In het plan Herinrichting van het Osink- Bemersbeek-gebied in Winterswijk (ca 42 ha water- en natuuropgave) worden KRW-maatregelen en een aanleg van droge natuur gerealiseerd. Het waterschap zorgt voor realisatie conform de SOK 2015-2021. De uitvoering is gestart.

Liemers

De rechtbank heeft in januari 2017 uitspraak gedaan over de uitvoering van GGOR Havikerwaard. Het projectplan is onherroepelijk. De overeenkomst met landgoed Middachten is getekend. Op 15 september is er een feestelijke startbijeenkomst geweest. Het werk is uitgevoerd en zit in de nazorgfase.

Voor het project Baggeren cluster Liemers zijn twee van de drie bestekken opgeleverd. Het baggerwerk van het derde bestek is ook afgerond. De afwikkeling van de aangelegde weilanddepots loopt nog door tot in de tweede helft van 2018.

In de Bestuursovereenkomst worden enkele financiële afspraken afgehecht tussen Rijn en IJssel en Rijkswaterstaat voor het project ViA15. Het gaat hier om kosten die moeten worden gemaakt voor het obstakelvrij maken van de onderhoudsstroken nabij de A12 en het hydraulisch verbeteren van een watergang tussen Zevenaar en Duiven. Daarnaast wordt er verkend of de financiële afspraken in het kader van de Legesverordening een plek kunnen krijgen in de Bestuursovereenkomst.

BIJLAGE 2

Programma Afvalwaterketen

Zuiveringsrendementen

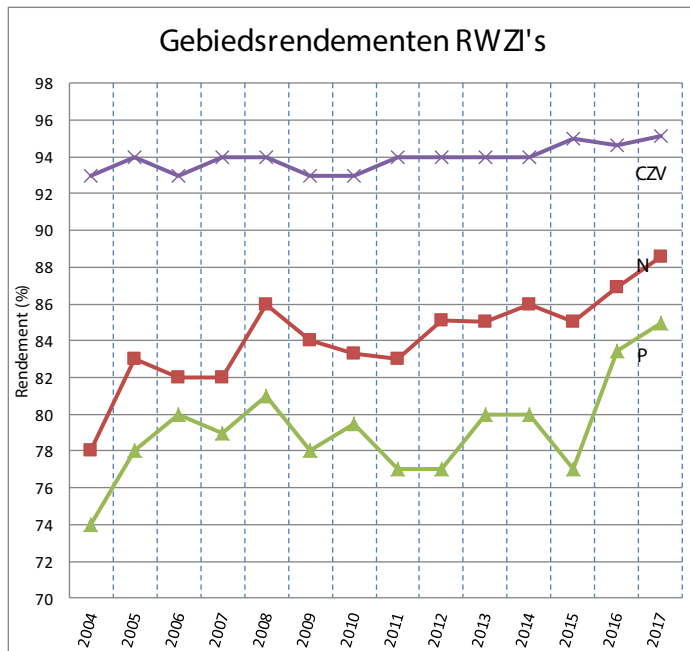
Gebiedsrendement

Deze rapportage gaat in op de zuiveringsresultaten. Het gebiedsrendement over de periode van half december 2016 t/m half december 2017 is 89% voor stikstof en 85% voor fosfaat. Het rendement voor stikstof is daarmee op peil, maar het rendement voor fosfaat is aan de hoge kant ten opzichte van de doelstelling van 75% verwijdering. Het hogere rendement voor fosfaat is het gevolg van een proef op Nieuwgraaf om kosten te besparen bij het ontwateren van zuiveringsslib. Een bijkomend effect is dat er meer fosfaat aan slib wordt gebonden – en daarmee wordt het verwijderd. Tevens loopt het rendement op, omdat er op kleine installaties meer ijzerzouten worden gedoseerd om te kunnen voldoen aan de zomernormen.

Overzicht Rendementen Periode 15-12-2016 tot en met 15-12-2017

	Influent		Effluent							
	debiet [m ³ /d]	Belasting I.E. à 150 g TZV	Stikstof [mg/l] Jaargemiddeld			Fosfaat [mg/l] Jaargemiddeld			CZV Rende- ment %	
			Jaar- gemiddeld	Eis maat- werk voorschrift	Rende- ment %	Jaarge- middelde	Eis maat- werk voorschrift	Rende- ment %		
Aalten	4.453	31.073	6,3	15	88,3	1,1	2	85	95	Aalten
Dinxperlo	2.930	16.823	5,0	15	89,6	1,0	2	86	95	Dinxperlo
Etten	29.432	198.307	7,7	10	86,2	0,6	1	91	95	Etten
Haarlo	11.992	77.502	5,5	10	89,7	0,3	1	96	95	Haarlo
Holten	4.813	30.692	11	15	81,3	1,0	2	88	93	Holten
Lichtenvoorde	5.451	39.641	6,4	10	90,9	1,8	2	76	95	Lichtenvoorde
Nieuwgraaf	53.327	273.218	6,9	11 ¹⁾	86,5	1,7	5 ²⁾	76	95	Nieuwgraaf
Olburgen	20.392	103.360	8,8	10	85,1	3,6	4 ²⁾	64	94	Olburgen
Ruurlo	1.905	13.243	6,1	10	90,7	1,1	1	88	95	Ruurlo
Varsseveld	3.599	20.352	9	10	84,5	0,5	1	93	94	Varsseveld
Wehl	1.525	11.601	5,5	10	90,9	0,8	1	90	96	Wehl
Winterswijk	12.661	89.238	7,7	10	86,4	0,5	1	93	93	Winterswijk
Zutphen	7.860	202.952	4,1	10	95,5	0,6	4 ²⁾	96	97	Zutphen
Totaal	160.339	1.108.001			89			85	95	

De ontwikkeling van het gebiedsrendement door de jaren heen is weergegeven in de onderstaande grafiek.



Toetsing aan de lozingseisen

De zuiveringsresultaten van het geloosde afvalwater zijn getoetst aan de formele normen voor de lozing op oppervlaktewater. Eenmalige overschrijdingen die binnen de ruimte van de voorschriften vallen, worden niet gemeld.

Ruurlo: stikstof en fosfaat

RWZI Ruurlo heeft in het afgelopen jaar niet geheel aan de maatwerkvoorschriften voldaan. Begin 2017 is het stikstofgehalte overschreden door de calamiteit in 2016. Een uitschieter in de gegevens van eind september maakt dat er niet aan de eis van fosfaat is voldaan. Het is vastgesteld dat alle andere parameters op die bemonsteringsdag ruim voldeden en dat er geen verband is met de eerdere calamiteit. Vanuit de bedrijfsvoering is er geen verklaring te geven. De mogelijkheid tot heranalyse wordt onderzocht.

Varsseveld: stikstof

Zoals vermeld in de eerste Burap 2017 heeft RWZI Varsseveld in de eerste helft van het jaar minder goed gepresteerd op stikstofverwijdering. Door aanpassingen in de bedrijfsvoering is het mogelijk gebleken om stikstofverwijdering te verbeteren en voor de rest van het jaar aan de voorschriften te voldoen.

Toetsing zomer- en wintergemiddelden

Het effect van fosfaatlozing op de kwaliteit van oppervlaktewater is in de zomer groter dan in de winter. Om daarop voor te sorteren is er afgesproken dat de stuurwaarden in de zomer strenger zijn dan in de winter. Juridisch blijven de bovengenoemde jaargemiddeldewaarden maatgevend. In onderstaand overzicht zijn de resultaten van de afgelopen periode aangegeven, waarin op strengere zomerwaarden is gestuurd.

Zomernorm: het gemiddelde gehalte aan fosfaat in de periode van 1 april 2017 t/m 31 augustus 2017.

Winternorm: het gemiddelde gehalte aan fosfaat in de periode van 1 september 2017 t/m 18 januari 2018.

Jaargemiddelde: het voortschrijdende gemiddelde over 12 maanden.

RWZI Etten heeft de zomernorm voor fosfaat net overschreden. Het besluit om een kleine hoeveelheid ijzerzouten te doseren werd genomen omdat er in augustus is vastgesteld dat de marge in het behalen van de zomernorm gering was. Deze hoeveelheid is net niet voldoende geweest om aan de norm te voldoen. Volgend jaar wordt er eerder bijgestuurd.

De fosfaatzomernorm van RWZI Lichtenvoorde is 0,8 mg/l. In de periode van 1 april 2017 tot half juli 2017 is het gemiddelde 1,6 mg/l geweest. Dit betekent dat deze installatie niet aan de zomernorm voldoet. De fosfaatverwijdering blijft achter vanwege hoge lozingen van een industriële voorzuivering. Een verbetering van deze lozing vergt grote investeringen van de betreffende lozer. Het waterschap doorloopt een handhavingstraject en is daarnaast met het bedrijf in gesprek over de mogelijkheden om de verhoogde lozing terug te brengen.

	Fosfaat [mg/l]				
	Realisatie			Norm	
	zomer gemiddelde	winter gemiddelde	jaar gemiddelde	zomer-norm	winter-norm
Aalten	0,4	2,1	1,1	0,8	3
Dinxperlo	0,7	1,1	1,0	1,0	3
Etten	0,8	0,6	0,6	0,7	1
Haarlo	0,4	0,4	0,3	0,5	2
Holten	0,6	1,6	1,0	0,7	3
Lichtenvoorde	1,6	1,8	1,8	0,8	3
Ruurlo	0,7	1,4	1,1	0,8	1
Varsseveld	0,5	0,5	0,5	0,8	1
Wehl	0,4	1,9	0,8	0,5	2
Winterswijk	0,5	0,5	0,5	0,5	2

BIJLAGE 3

Bedragen in € 1.000

4 Staat vaste activa	Aanschafwaarde per 1-1-2017	Investerings / Mutatie	Afchrijvingen t/m 1-1-2017	Boekwaarde 01-01-2017	Afchrijving 2017	Boekwaarde 31-12-2017	Rente	Kapitaal-kosten totaal
Omschrijving beleidsveld								
Immateriële activa								
Aanleg en onderhoud waterkeringen (HWBP)	26.639		2.234	24.405	761	23.644	667	1.428
Inrichting en onderhoud watersystemen	343		127	216	68	148	5	73
Bouw en exploitatie zuiveringstechnische werken	1.847		455	1.392	53	1.339	38	91
Bestuur en externe communicatie	3.195		2.711	484	242	242	10	252
Ondersteuning	39		15	24	8	16	1	9
Subtotaal immateriële activa	32.063		5.542	26.521	1.132	25.389	721	1.853
Materiële activa								
Planvorming	1.518		1.221	297	69	228	7	76
Aanleg en onderhoud waterkeringen	23.210		9.567	13.643	696	12.947	369	1.065
Inrichting en onderhoud watersystemen	158.008	-183	60.236	97.772	4.260	93.329	2.651	6.911
Bouw en exploitatie zuiveringstechnische werken	305.607	-306	139.096	166.511	8.203	158.002	4.506	12.709
Inrichting en onderhoud vaarwegen	17.730	183	6.796	10.934	597	10.520	536	1.133
Behouwen van Lozingen	771		505	266	50	216	7	57
Bestuur en externe communicatie	3.837		993	2.844	102	2.742	78	180
Ondersteuning	58.474		32.091	26.383	2.056	24.327	703	2.759
Subtotaal materiële activa	569.155	-306	250.505	318.650	16.033	302.311	8.857	24.890
Onderhanden werk								
Uitvoeringskrediet (investerings 2017)		26.818				26.818		
Voorbereidings- en grondverwingskrediet	1.367	467		1.367		1.834		
Subtotaal onderhanden werk	1.367	27.285		1.367		28.652		
Financiële vaste activa								
Bouw en exploitatie zuiveringstechnische werken	10.383	-678		10.383		9.705	279	279
Bestuur en externe communicatie	691			691		691	19	19
Ondersteuning	6.486	-606		6.486		5.880	172	172
Subtotaal financiële activa	17.560	-1.284		17.560		16.276	470	470
Totaal	620.145	25.695	256.047	364.098	17.165	372.628	10.048	27.213

BIJLAGE 4

Staat van langlopende leningen

bedragen in € 1.000

Omschrijving	Stand per 1-1-2017	Vermeerderingen	Verminderingen gewone aflossing	Extra aflossing	Stand per 31-12-2017
Financiële instellingen	309.348	45.000	26.379		327.969
Subtotaal	309.348	45.000	26.379	0	327.969
Waarborgsommen	5				5
Totaal	309.353	45.000	26.379	0	327.974
Reguliere aflossing 2018 *)			25.567		
Gemiddelde looptijd			13		

*) Toelichting op aflossing 2017:

Op grond van wet- en regelgeving wordt in dit overzicht ook de aflossingsverplichting voor het volgende begrotingsjaar vermeld. Naast de reguliere aflossingen worden er in 2018 twee leningen volledig afgelost. Deze hebben een totale omvang van € 25,567 mln. De herfinanciering van deze leningen is reeds afgesloten met een uitgestelde stortingsdatum.

BIJLAGE 5

Financiering van de kapitaaluitgaven en de renteomslag

Renteberekening

bedragen in € 1.000

Boekwaarde 1-1-2017	362.731	
Boekwaarde 31-12-2017	<u>343.976</u>	
Gemiddeld per jaar		353.354

Leningen

Vaste financieringsmiddelen 1-1-2017	309.348	
Vaste financieringsmiddelen 31-12-2017	<u>327.969</u>	
Gemiddeld per jaar		318.659

Reserves en voorzieningen 1-1-2017	11.587	
Reserves en voorzieningen 31-12-2017	<u>12.456</u>	
Gemiddeld per jaar		12.022

Netto kapitaaltekort 22.673

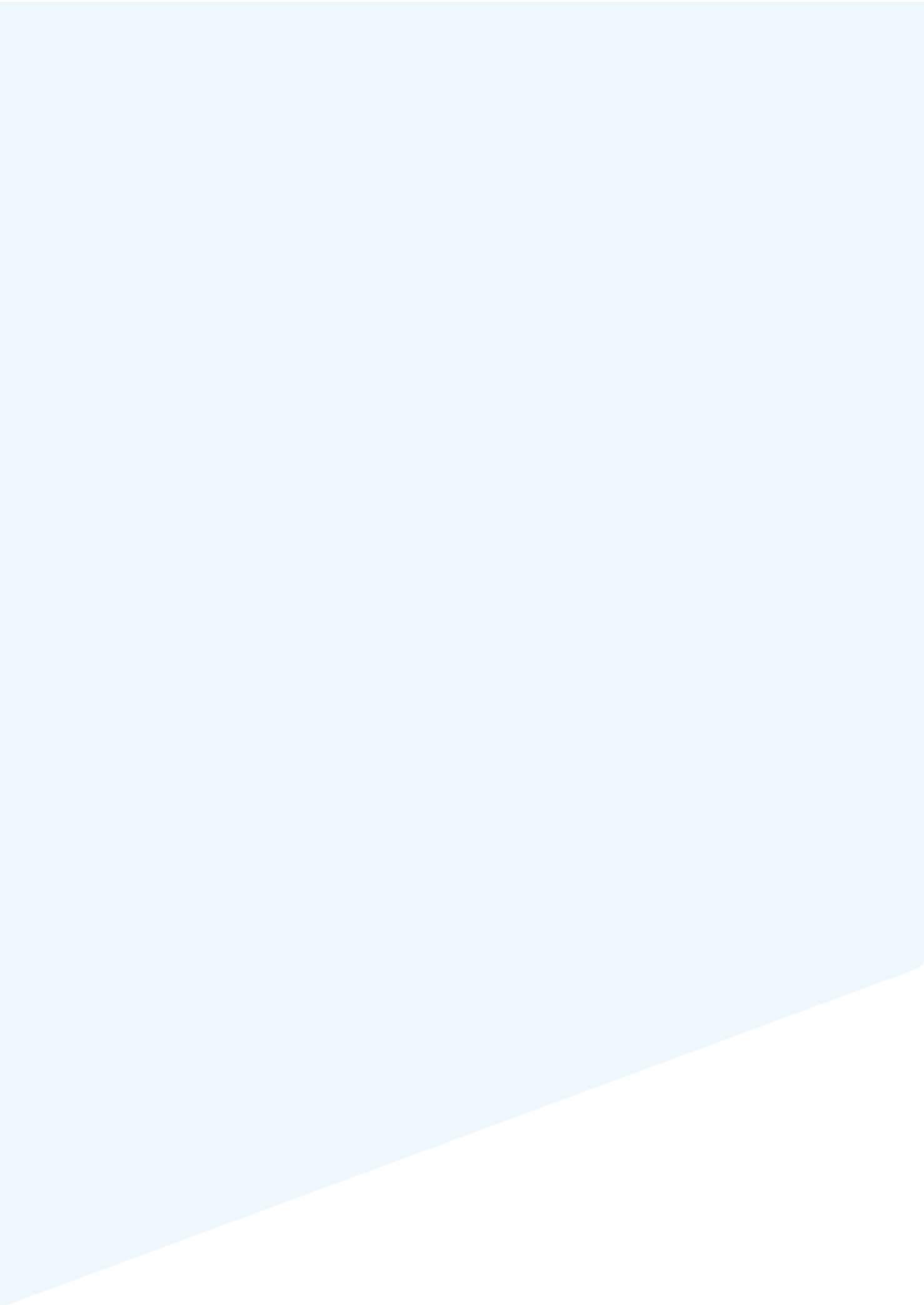
Rentekosten en -opbrengsten

Rente van geldleningen		9.823
Bespaarde rente eigen vermogen		299
Rente rekening courant /kasgeldlening		<u>74-</u>
Totaal te verdelen rente		10.048
af: rente boekwaarden met een afwijkend rente %		<u>-402</u>
Te verdelen over restant boekwaarden		<u>9.646</u>

Renteomslag inclusief dividend

Gemiddelde boekwaarde 2017	353.354
af: boekwaarde met vast percentage	<u>5.691</u>

Omslagpercentage: **9.646 / 347.663 x 1% = 2,8%**





Waterschap  Rijn en IJssel

WATERBEHEER: VEILIG EN OP MAAT